

Daniel

Úvod

Přehled

Autor:

Daniel

Záměr:

- Připravit babylonského krále Nebúkadnesara na přijetí špatných zpráv kapitoly 4. budováním důvěry ve spolehlivost a pravdivost Danielových proroctví a všemohoucnost jeho Boha v předchozích kapitolách.
- Ujistit Izraelity (zajatce i první navrátilce do Země), že Bůh panuje nad dějinami a že jeho prorok Daniel říká pravdu, když mluvil o prodloužené době útisku před závěrečnou fází Božího království.
- Připravit generace vzdálené budoucnosti na pronásledování, které je bude čekat v době Antiocha IV. Epifana.
- Připravit věřící v ještě vzdálenější budoucnosti na příchod Mesiáše v době čtvrtého království.

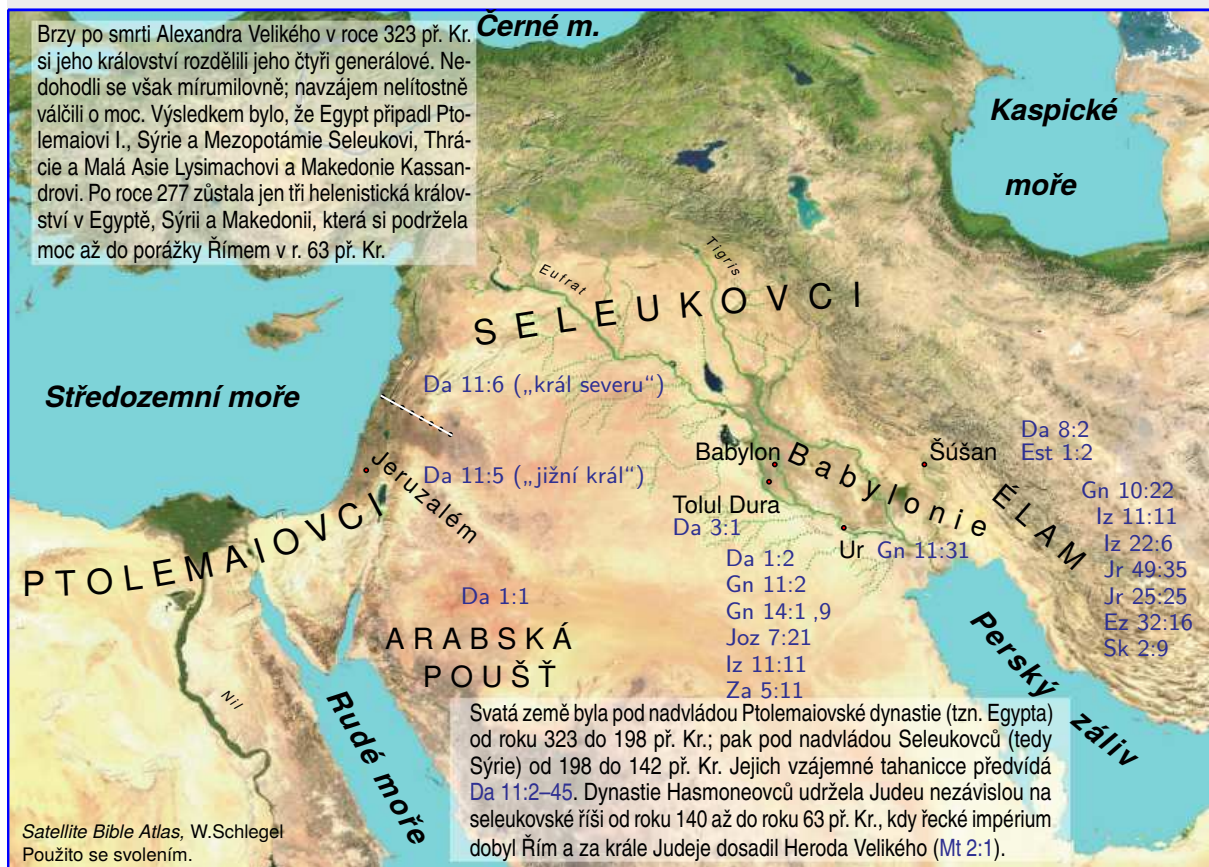
Datum:

Krátce po 539 př. Kr.

Klíčové pravdy:

- Daniel a jeho přátelé byli i v exilu Bohu věrní.
- Danielovi lze věřit, že říká pravdu, protože svou víru nikdy nezkompromitoval ani pod nátlakem svých otrokářů.
- Bůh je absolutní vládce nad veškerou historií.
- Otroctví Izraele je prodlouženo do doby, než se v nadvládě nad ním nevystřídají celkem čtyři království (z nichž Babylón je první), protože Boží lid se neodvrátil od svých hříchů.
- Přestože Izrael čeká v budoucnosti ještě spousta utrpení, Boží Pomazaný, Kristus, jednou přijde a přinese spásu.

Říše Danielových vzdálených vizí

Autor

Autorství knihy Daniel je mezi vykladači předmětem rozvleklých debat. Mnoho badatelů datuje vznik knihy mezi 170 a 165 př. Kr., do doby vlády Antiocha IV. Epifana, dávno poté, co žil prorok Daniel (tzv. „makabejské“ datování, srv. čl. *Kdo byl Darjaveš Médský?* na str. 14). Toto datum je však v rozporu s knihou samotnou, která naznačuje, že Daniel je její hlavní autor (9:2; 10:2) a že byla sepsána krátce po dobytí Babylóna Kýrem v roce 539 př. Kr. Kromě toho Kristus sám explicitně spojuje knihu s prorokem Danielem (Mt 24:15).

Doba a místo vzniku

Spor o datování knihy Daniel zahrnuje tři základní problémy:

1. povahu proroctví,
2. údajné historické chyby v Danielovi a
3. jazykové rysy hebrejštiny a aramejštiny v knize.

Obecně vzato, izraelští proroci se primárně zabývali náboženskými a společenskými okolnostmi, které se týkaly jich samých a jejich vrstevníků. Když proroci předvíдали budoucnost, většinou se týkala blízkých událostí v dohlednu. Z toho důvodu jsou někteří interpreti toho názoru, že Danielova vize ohledně „krále Severu“ a „krále Jihu“ (11:2–12:3) je příliš podrobná na to, aby ji mohl sepsat Daniel, který žil nějakých 200–300 let před událostmi, zachycenými v proroctví.

Tento postoj však popírá nadpřirozený charakter proroctví, podobně jako v případě příležitostných praktik jiných proroků (např. 1Kr 13:2; Iz 44:28). Přestože pasáž Da 11:2–12:3 je neobvyklá, určitě není nemožné, aby Daniel takové detaily znal; ostatně právě jemu Bůh zjevoval tajnosti jako nikomu jinému (srv. např. 2:19–23).

Někteří zastánci pozdního datování argumentují historickými nepřesnostmi, které knize Daniel přiřítají. Zpochybňují Belšasarův vztah k Nebúkadnesarovi (viz pozn. 5:2), stejně jako i identitu Darjaveše Médského (viz pozn. 6:2).

Navíc identifikují čtyři království, předpovězená Danielem (kap. 2; 7), jako Babylón, Médeu, Persii a Řecko (včetně Seleucidů a Ptolemájů). Tato identifikace je však problematická, protože pro nezávislé Médské království v intervalu mezi královstvími Babylónským a Perským neexistuje historický důkaz. Perský král Kýros (550–530 př. Kr.) dobyl Médeu roku 549 př. Kr. a Babylón 539 př. Kr. (viz poznámky 5:1 a 6:1).

Advokáti raného datování knihy chápou sekvenci čtyř království jako předpověď Babylóna, Médo-Persie, Řecka a Říma. Tento pohled podporuje narážka na „Médy a Peršany“ v 5:28, která prokazuje, že autor považoval oba národy za součásti jednoho království.

Podporovatelé pozdního data namítají, že se v textu vyskytuje několik termínů vypůjčených z řečtiny k označení hudebních nástrojů (viz pozn. 3:5), podobně jako i pozdně hebrejské a aramejské výrazy (viz pozn. 2:4). Žádný z těchto argumentů však není přesvědčivý. Existuje nepřeborné množství důkazů o kontaktech mezi Řeky a národy Blízkého Východu před dobou Alexandra Velikého. Ty zcela postačují k vysvětlení existence minimálního počtu slov převzatých z řečtiny před Alexandrovým dobytím. Původní názvy hudebních nástrojů běžně provázejí své nositele bez odpovídajícího ekvivalentu v lokálním jazyce; srovnajme dnešní českou nepřekládanou terminologii, spojenou s hudebními nástroji: „gibsonka“, „jumbo“, „stratocaster“, „telecaster“, „Les Paul“, „stage piano“, „hohnerka“, „humbucker“, „single-coil“ apod. Naopak: Zastánci makabejského datování mají problém, jak vysvětlit absolutní absenci výrazů, přejatých z řečtiny, mimo hudební terminologii. Kdyby kniha vznikla až za řecké vlády, obchodní, vojenská, politická, administrativní apod. terminologie by se hemžila řeckými pojmy. Nic takového však v knize není.

Aramejštiny a hebrejštiny knihy Daniel může být datována kdekoli mezi pozdním šestým a raným druhým stoletím př. Kr. Jinými slovy, lingvistické důkazy nepřikládají příliš váhy žádnému z hledisek: ani pozdnímu, ani ranému datování.

Argument pro datum ve druhém století př. Kr. je v rozporu s biblickým tvrzením ohledně data a autorství knihy Daniel a pozdní datování neprokazuje dostatečně přesvědčivě. Datum krátce po 539 př. Kr. (viz 1:21) nejlépe odpovídá povaze proroctví, historickým datům i jazykové stránce textu.

Záměr a zvláštnosti

Daniel obsahuje dva různé druhy materiálu. V prvních šesti kapitolách je šest historických vyprávění; ve druhé polovině (kapitoly 7–12) jsou čtyři vize, téměř exkluzivně prediktivní. Mezi šesti příběhy první poloviny vyčnívá kapitola 2, protože také obsahuje předpověď.

Zkoumání obsahu historických vyprávění ukazuje, že jsou to nezávislé celky, poskládané k sobě s určitým záměrem. Vyprávění nenabízí ani historii Izraele pod babylónskou či perskou nadvládou, ani životopisné záznamy Daniela a jeho přátel. Má dva hlavní důrazy.

Na jednu stranu příběhy ukazují, jak Boží absolutní svrchovanost zasahuje do záležitostí všech národů (2:47; 3:17–18; 4:28–37; 5:18–31 6:26–29). Jeruzalém byl v troskách, Boží lid v zajetí a bezbožní vládcové se zdáli triumfovat, avšak Bůh zůstává svrchovaný. Podle své neochvějné vůle vstupuje mezi království tohoto světa, aby založil univerzální království, jemuž nikdy nebude konce.

Přestože všechny národy věřily, že božstva jsou teritoriální, že mají moc jen na území, kde přebývá jejich lid (a protože chtějí vládnout celému světu, jejich lid musí ostatní území dobýt pro sebe a zavést tam své náboženství), zkušenosti Izraelitů v zajetí ukazují, že jejich Hospodin není nikterak omezen, ani teritoriálně; je Pánem nad celou zemí včetně božstev jiných národů. A že svůj lid neopouští, ať jde kamkoliv. Někdy tehdy se začala rodit idea, že když posvátné není místo na zemi, kde by Bůh přebýval na rozdíl od jiných míst, posvátný tedy bude čas. A na důležitosti začaly nabývat svátky v kalendáři.

Tyto příběhy zachycují Daniela a jeho přátele coby prominentní osoby v zemi svých otrokářů, ne však proto, že by zkompromitovali svou věrnost Bohu, ale naopak proto, že Boží požehnání je vyvýšilo. To je ústřední motiv, protože dodává na důvěryhodnosti Danielovým prorockým, zejména těm, která hovoří o prodlouženém utrpení Izraele.

Vize kapitol 7–12 obsahují predikce budoucích časů, během nichž pravdivost vyprávění nebude pro Boží lid na významu. Ačkoliv Izraelité pod nadvládou Babylóňanů i Peršanů trpěli, nepostihl je žádný rozšířený a systematický útok na jejich víru. Ten nastal až s Antiochem IV. Epifanem, panovníkem nad Seleukovským impériem mezi roky 175–164 př. Kr. který usiloval vymýtit náboženství Židů a přinutit je přizpůsobit se řeckým náboženským praktikám. Mnoho Židů ho poslechlo, ale jiní se vzepřeli a trpěli protivenství.

Jedním z hlavních důvodů pro sepsání knihy Daniel je připravit Boží lid na dobu Antiocha IV. Epifana a povzbudit k vytrvalosti ty, kteří budou žít v nadcházejících časech pronásledování.

Kniha také vzhlíží až za dobu Antiocha IV. Epifana ke Kristově příchodu, který jednou zničí všechna lidská impéria a nastolí své věčné království spravedlnosti a pokoje. Všechny tyto události mají Danielova prorocká na zřeteli. Kniha sloužila jako mocné povzbuzení pro Boží lid, trpící útlakem, a dodnes je pronásledovaným věřícím podnětnou inspirací.

Kristus v Danielovi

Danielova zaměřenost na obnovení Izraele po skončení vyhnanství obrací pozornost k Ježíšovi docela přímočaře. Podobně jako i někteří jiní proroci Daniel předpovídal Božímu lidu slavnou budoucnost, jejíž naplnění Nový Zákon spojuje s prvním a druhým příchodem Kristovým, stejně jako s celými dějinami církve.

Detaily naplnění Danielových vizí sice obklopuje řada kontroverzí, avšak základní struktura Danielových vizí nenechává nikoho na pochybách, že naplněním prorokových nadějí je Kristus. Nejzřetelněji je to vidět na způsobu, jakým se Ježíš označuje za „Syna člověka“ (např. Mt 9:6; Mt 10:23; Mt 12:8). Daniel používal tento pojem ve významu Bohem vyvýšeného davidovského krále, reprezentujícího Boha na zemi. Ježíš, Mesiáš, je ultimátním davidovským Králem; jenom on naplňuje predikce o Synu člověka v Danielových vizích (viz poznámky 7:13 a 7:14; viz teologický článek [Království Boží Mt 4](#)).

Kromě toho se Daniel v 9. kapitole dozvěděl, že Jeremjášova predikce 70 let vyhnanství bude prodloužena na „sedmdesát týdnů“ let (9:24), tedy asi 490 let. Tato předpověď dochází počátku svého naplnění v Kristově prvním příchodu. Prodleva koresponduje se sérií čtyř cizích impérií, která budou Boží lid utlačovat (2:1–49) a se skálou, která se stala „horou velikou a naplnila celou zemi“ (2:35) a kterou Daniel označuje jako „království, jež nebude zničeno“ (2:44). To je království Kristovo, které bylo inaugurováno jeho prvním příchodem, dodnes pokračuje a roste, a svého dovršení dosáhne při Kristově slavném návratu (viz teologické články [Království Boží Mt 4](#) a [Plán věků Žd 7](#)).

Daniel předvídal i jiné, ještě konkrétnější události, které v Novém Zákoně znovu vstoupily do popředí. Např. Ježíš se odvolává na Danielovu predikci o „otrěsné ohavnosti“ (viz pozn. 9:17; 11:31; 12:11), která původně ukazovala na zneuctění chrámu řeckým Antiochem IV. Epifanem (viz Úvod:

*Lidé nikdy nepáchají zlo tak důsledně
a vášnivě, jako když to dělají z falešných
principů svědomí.*

Blaise Pascal

Záměr a zvláštnosti) coby předobraz zničení chrámu římským generálem Titem v roce 70 po Kr. (viz poznámky k Mt 24:15 a Mk 13:14).

Většina křesťanů spojuje tuto typologii s Antikristem, jehož duch již ve světě působí (viz pozn. 1Jn 2:18) a zjeví se v plnosti, zřejmě jako konkrétní osoba, v blízkosti Kristova návratu (viz pozn. 2Te 2:3).

Osnova

I. Vyprávění (1:1–6:28)

- A. Věrnost Daniela a jeho přátel (1:1–21)
- B. Nebúkadnesarův první sen (2:1–49)
- C. Vysvobození z ohnivě pece (3:1–30)
- D. Nebúkadnesarův druhý sen (4:1–37)
- E. Soud nad Belšasarem (5:1–31)
- F. Vysvobození ze lví jámy (6:2–29)

Příběhy Daniela a jeho přátel ilustrují jednak jejich věrnost Bohu, jednak jeho nadřazenost nade všemi národy.

II. Vize (7:1–12:13)

- A. Vize čtyř šelem (7:1–28)
- B. Vize berana a kozla (8:1–27)
- C. Vize sedmdesáti týdnů (9:1–27)
- D. Vize budoucnosti Božího lidu (10:1–12:13)
 - 1. Andělovo poselství k Danielovi (10:1–11:1)
 - 2. Od Daniela po Antiocha IV. Epifana (11:21–12:3)
 - 3. Závěrečné sdělení Danielovi (12:4–13)

Danielovy vize o budoucnosti Božího lidu, nahlízející až do časů dlouho po skončení vyhnanství. Bůh Danielovi zjevil, že čtyři velká království budou ovládat a pronásledovat Izrael. V době čtvrtého z nich Bůh nastolí své království, jemuž nebude konce.

Vykladači se rozcházejí v otázce, zda tyto části tvoří navazující sekvenci, nebo zda jsou odděleny nějakými časovými intervaly. Pokusy srovnat chronologii příliš přesně selhávají, protože počty let byly zamýšleny jako zaokrouhlená čísla, reprezentující období. Přestože Danielovy kalkulace nemohou být brány jako precizní, základní vzorec je zřetelný bez nebezpečí spekulací: Po pokynu obnovit Jeruzalém (v. 25) následuje „sedm týdnů“, tedy 49 let, během nichž byla rekonstrukce Jeruzaléma dokončena (viz knihy Ezdráš a Nehemjáš). Poté následovalo „šedesát dva týdnů“, tedy 434 let (v. 25), během nichž bude zabit Mesiáš (v. 26; viz pozn. 26). Poslední „jeden týden“ (v. 27) bude naplněn v blízkosti doby Kristovy pozemské služby. Pokud by zkáza verše 27 měla znamenat destrukci chrámu Římany v roce 70 po Kr., pak součet „týdnů“ nevychází bez mezer mezi nimi. To by se dalo přičíst Boží milosti, která původní lhůtu zkrátila (viz pozn. 11).

Daniel se stává královým poradcem

1 Ve třetím roce vlády judského krále Jójakíma přitáhl babylónský král Nebúkadnesar k Jeruzalému a se svým vojskem ho obklíčil. ²Jójakím se stal jeho vazalem a Nebúkadnesar si jako válečnou kořist odnesl do klenotnice svého božstva část nádob z Božího chrámu v Jeruzalémě.

1:1–21 Uchování rituální čistoty. Prorok uvozuje kontext své knihy vyprávěním osobní historie (své i svých přátel) zajetí, vzdělání, věrnosti Bohu a služby králi Nebúkadnesarovi.

1:1–6:28 Vyprávění. První část knihy vyzdvihuje jednak Boží absolutní svrchovanost nad královstvími tohoto světa, jednak upřímnou odevzdanou věrnost Bohu, kterou Daniel a jeho přátelé projevovali. Daniel chtěl svým čtenářům všítipit přesvědčení, že přestože Boží lid někdy trpívá pronásledování, králové a království povstávají a hroutí se podle Božích záměrů. Daniel také učí, že Bůh se hojně odmění těm, kdo jemu, Danielovi, věnují pozornost coby Božím mluvčím. Tento materiál je rozdělen do šesti navzájem nezávislých vyprávění, každé v jedné kapitole a každé obsahující nějaký zázrak: Uchování rituální čistoty Danielem a jeho přáteli (1:1–21); Nebúkadnesarův sen (2:1–49); záchrana z ohnivě pece (3:1–30); Nebúkadnesarův druhý sen (4:1–37); soud nad Belšasarem (5:1–31) a záchrana Daniela ze

lví jámy (6:1–28).

1:1 Jójakíma. Tj. 605 př.Kr.; téhož roku, kdy Nebúkadnesar porazil asyrsko-egyptskou koalici v bitvě u Karchemiše (Jr 46:2) a zahájil tak mezinárodní vzestup Babylónu k moci. Po bitvě u Karchemiše Nebúkadnesar zaútočil na Jójakíma (2Kr 24:1–2; 2Pa 36:5–7) a zajal Daniela a jeho přátele. To byla první ze tří Nebúkadnesarových invazí do Judska. Druhá nastala roku 597 př.Kr. (2Kr 24:10–14) a třetí 587 př.Kr. (2Kr 25:1–24). Zdánlivou diskrepanci mezi Da 1:1 a Jr 25:1 a Jr 46:2 (kde Jeremjáš umísťuje Nebúkadnesarův útok na Jójakíma do Jójakímova čtvrtého roku místo třetího) lze objasnit rozdílem mezi babylónským a židovským systémem chronologie. V babylónském systému, který používá Daniel, byl první rok vlády panovníka považován za „korunovační rok“ a vládla samotná se počítala až od prvního dne měsíce Nisan následujícího roku.

*Druhořadých věcí nedosáhneme tím, že je prohlásíme za prvořadě.
Druhořadých věcí dosáhneme pouze tehdy, budou-li na prvním
místě věci první.
C. S. Lewis*

³ Potom Nebúkadnesar nařídil veliteli dvořanů Ašpenazovi, aby ze šlechtických a královských rodů Izraele vybral mladé muže, ⁴ kteří nemají žádnou tělesnou vadu a kteří jsou krásní, nadaní a vzdělaní. Chtěl, aby se naučili kaldejský jazyk a seznámili se s národním písemnictvím, protože měli vykonávat státnickou službu u jeho dvora, ⁵ a kromě toho král rozhodl, aby po dobu tří let denně dostávali přiděl z vybraných pokrmů, lahůdek a vína z jeho stolu. Takto připraveni pak měli být králi ke službám. ⁶ Z Judova kmene byli vybráni také Daniel, Chananjáš, Míšael a Azarjáš. ⁷ Velitel dvořanů jim dal nová jména: Daniela nazval Beltšasarem, Chananjáše Šadrakem, Míšaele Měšakem a Azarjáše Abed-negem.

⁸ Daniel se pevně rozhodl, že nemůže ustoupit od svých náboženských zásad, a proto královský pokrm a nápoj odmítal. Požádal velitele dvořanů, aby na jeho přesvědčení vzal ohled. ⁹ Bůh ovlivnil velitele, ten projevil pro Danielovu žádost porozumění a byl ochoten vyjít mu vstříc. ¹⁰ Jen Danielovi řekl: „Jsem za vás zodpovědný a bojím se krále, který rozhodl, co máte jíst a pít. Když zjistí, že jste pohublí a bez elánu, přijdu o hlavu.“

¹¹ Daniel tedy vyhledal opatrovníka, který na ně měl dohlížet a navrhl mu: ¹² „Prosím tě, zkus to s námi. Nám čtyřem dávejte deset dní jíst zeleninu a pít vodu, a pak se uvidí. ¹³ Podíváš se, jak vypadáme my a jak vypadají ti, co jedí z králova stolu a potom se rozhodne, co dál.“ ¹⁴ Ten na Danielův návrh přistoupil. ¹⁵ Po deseti dnech se ukázalo, že vypadají lépe než ti, co jedli královské pokrmy. ¹⁶ Proto dále dostávali jen tu stravu, jakou požadovali.

¹⁷ Těmto čtyřem mladým mužům dal Bůh obdivuhodné poznání, moudrost a schopnost porozumět všemu písemnictví. Daniel pak navíc uměl vykládat vidění a sny. ¹⁸ Když uplynula doba určená králem k jejich vzdělávání, přivedl je velitel k Nebúkadnesarovi.

Babylónský král Nebúkadnesar. Nebúkadnesar přivedl Babylóňany k vítězství u Karchemiše v roce 605 př.Kr. coby korunní princ a velitel armády. Krátce po tomto vítězství se ujal babylónského trůnu po smrti svého otce Nabopolasara (626–605 př.Kr.). Nebúkadnesarova vláda (605–562 př.Kr.) tvoří většinu historického pozadí biblických knih Jeremjáš, Ezechiel a Daniel.

1:2 Se stal jeho vazalem. Porážka Izraele Babylónem není vysvětlitelná jen pouhou vojenskou a politickou analýzou oné doby. Bůh vždy jednal svrchovaně v záležitostech národů. Babylóňany použil jako nástroj potrestání svého vlastního lidu za porušení smluvních závazků (2Kr 17:15; 2Kr 17:18–20; 2Kr 21:12–15; 2Kr 24:3–4).

Do klenotnice svého božstva. Hlavní božstvo babylónského panteonu byl Marduk (srv. Jr 50:2).

Nádob. Odkaz na nádoby z vypleněného chrámu, nikoliv zajatců. Deportace proběhly ve třech vlnách: První roku 605 př.Kr., kdy mezi odvečenými byl i Daniel; druhá roku 597 př.Kr., zahrnovala i Ezechiela. Třetí deportace, při které Babylóňané zničili Jeruzalém a chrám, nastala roku 586 př.Kr.

1:3 Ze šlechtických a královských rodů. Daniel a jeho přátelé patří mezi potomky Davidovy královské linie (v. 6), které Nebúkadnesar odvekl při první deportaci roku 605 př.Kr. (srv. pozn. 2).

1:4 Kaldejský jazyk ... s národním písemnictvím. Babylónská literatura byla psána komplikovaným sumérským a akkadským slabičným klínovým písmem primárně na hlíněných tabulkách. Těchto dochovaných tabulek existují tisíce. Studium této literatury seznámilo Daniela a jeho přátele s polyteistickým světovým názorem Babylóňanů, plného kouzlení, čarodějnictví a astrologie. Mluvený jazyk pro běžné použití byla nicméně aramejšтина (srv. 2:4), psaná snadno osvojitelným abecedním systémem.

1:5 Z jeho stolu. Později se Jójakímovi dostalo stejného zaopatření (2Kr 25:27–30).

1:6 Daniel, Chananjáš, Míšael a Azarjáš. Charakteristická hebrejská jména. Dvě z nich obsahují prvek EL, znamenající „Bůh“, a dvě JAH, což je zkratka osobního Božího jména, které překládáme jako „Hospodin“. Daniel znamená „Můj soudce je Bůh“, Chananjáš „Hos-

podin je milostivý“, Míšael „Kdo je jako Bůh?“ a Azarjáš „Hospodin mi pomáhá“.

1:7 Beltšasarem ... Šadrakem ... Měšakem ... Abed-negem. Přesný význam těchto jmen je předmětem diskusí. Převažují tyto názory: Beltšasar: *Bel* [jiné jméno pro Marduka, hlavního boha babylónského panteonu] *chraň jeho život* nebo *Paní, ochraňuj krále*; Šadrak: *Velice se bojím (Boha)* nebo *Přikázání Aku* [sumérského měsíčního boha]; Měšak: *Jsem bezvýznamný* nebo *Kdo je to, co Aku?*; Abed-nego: *Služebník zářícího*.

1:8 Nemůže ustoupit. Důvod, pro který byl Daniel přesvědčen, že by ho králův pokrm poskrvnil, není uveden. Pravděpodobně jídlo znamenalo porušení dietních předpisů Mojžíšova zákona (Lv 11:1–47), zakazujících konzumaci vepřového nebo masa nezraveného krve (Lv 17:10–14). Také mohlo zahrnovat pokrmy, obětované babylónským modlám.

1:9 Porozumění ... vyjít mu vstříc. Danielův osud v mnohém připomíná Josefův příběh (Gn 39–41).

1:12 Deset. Často se symbolickým významem dokonalosti nebo plného počtu.

1:14 Přistoupil. Daniel neslibil, že se v případě zchátralejšího zevnějšku přizpůsobí a poslechnou nařízení v rozporu s Božím Zákonem. Je možné (a ve světle dalších kapitol i docela pravděpodobné), že už tehdy byli rozhodnuti neposlechnout bezbožného vladaře a raději zemřít, než zkompromitovat víru.

1:15 Vypadají lépe. Bůh Danielovi a jeho přátelům požehnal pro jejich věrnost Božímu Slovu (Dt 8:3; Mt 4:4). Nepřál jim smrt, která by je přesto na svém odmítání rituálně nečisté stravy trvali (srv. pozn. 14).

1:17 Moudrost. Danielova moudrost se stala příslovečnou ještě za jeho života; Ezechiel říká králi Týru ironicky, že je moudřejší nad Daniela (Ez 28:3).

Vidění a sny. Daniel převyšoval i své přátele schopností interpretovat sny, pro kterou byl vyvýšen nade všechny ostatní, podobně jako kdysi Josef u faraonova dvora (Gn 40:8; Gn 41:16).

1:18 Když uplynula doba. Po třech letech, zmíněných ve v. 5.

^{19–20} V rozhovoru s nimi král zjistil, že Daniel a jeho tři přátelé daleko převyšují všechny, kteří se s nimi vzdělávali. Dokonce mnohonásobně předčili všechny královny poradce a astrology. Proto je král přijal do své služby.

²¹ Daniel v královských službách zůstal až do prvního roku krále Kýra.

Daniel vysvětluje králi význam snu

2 Ve druhém roce své vlády měl Nebúkadnesar sen. Ten ho tak vyděsil, že se probudil a nemohl již znovu usnout. Nejhorší bylo, že ten sen zapomněl! ² Rozkázal tedy, aby mu zavolali všechny astrology, jasnovidce a členy kněžské třídy. Od nich očekával, že mu řeknou, co se mu zdálo a co sen znamená.

³ Když přišli, spustil: „Měl jsem hrozný sen a nemohu si vzpomenout, o čem byl. Rozčiluje mě to, a vy mi musíte říci, co se mi zdálo. Moc mi na tom záleží.“

⁴ Astrologové mu odpověděli aramejsky: „Bud živ, králi! Řekni nám, jaký jsi měl sen a my ho pak vyložíme.“

1:20 Mnohonásobně. viz (pozn. 12).

Poradce a astrology. První výraz (*chartumim* חַרְטוּמִּים) je adaptace egyptského slova a vyskytuje se také v Gn 41:8, 24 a Ex 7:11; druhý se objevuje pouze zde a v 2:2, má spojitost s kanaánskou kulturou. Srv. (pozn. Gn 41:8).

1:21 Prvního roku krále Kýra. Tj. Kýrovy vlády nad Babylónem, tedy 539 př.Kr. Daniel v roce 537 př.Kr. dosud žil (10:1); dožil se návratu Judejců ze zajetí do Země.

2:1–49 Nebúkadnesarův první sen. Daniel ve službách krále (mimo jiné) interpretoval jeho sny, což odhaluje nejen, že byl (Daniel) zahrnut Božím požehnáním, ale také že Bůh směřoval historii k nastolení svého království.

2:1 Ve druhém roce. První rok výcviku Daniela a jeho přátel byl zároveň Nebúkadnesarův „korunovační rok“. Druhý a třetí rok výcviku byl první a druhý rok Nebúkadnesarovy vlády. Mezi tímto tvrzením a dokončením tříletého výcviku mladíků (1:5) není žádná diskrepance: První Nebúkadnesarův rok byl Babylónány považován za „korunovační

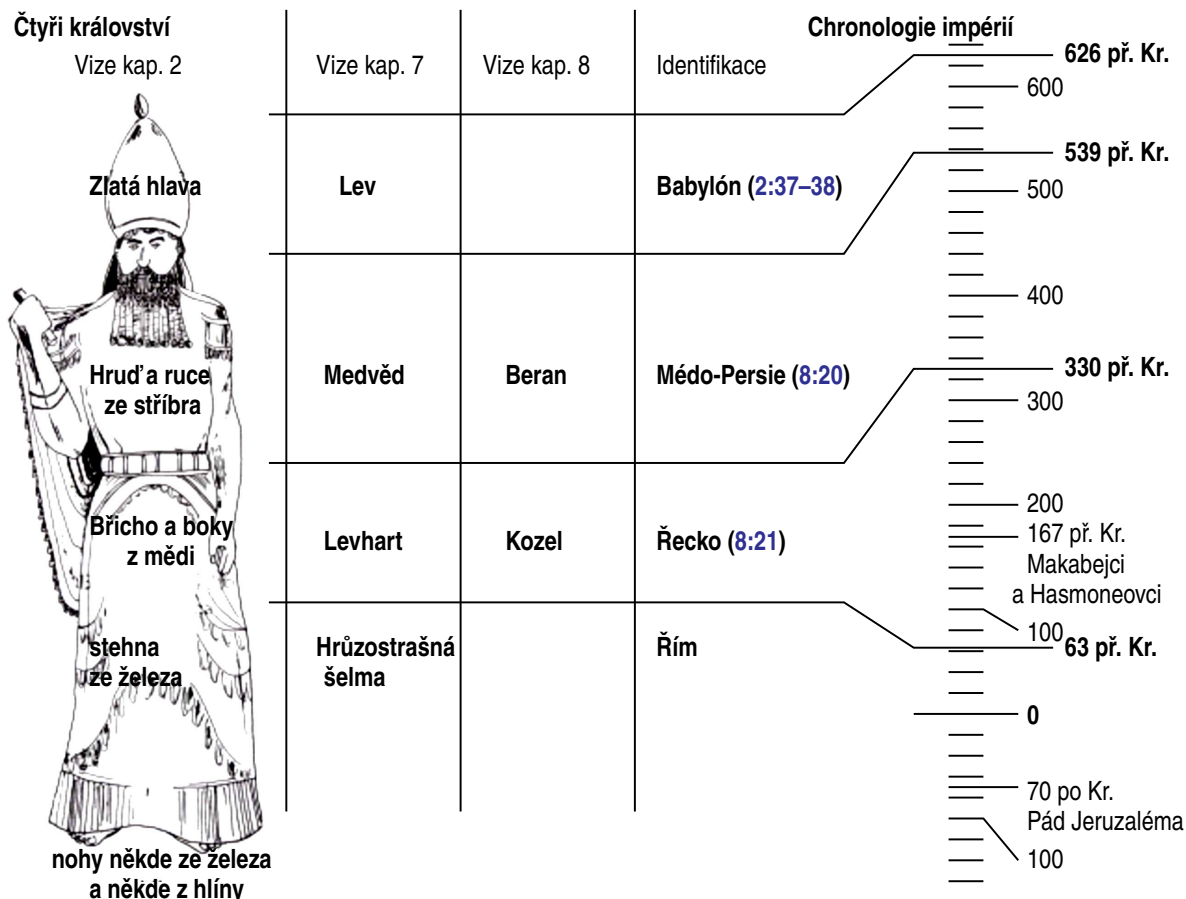
rok“ a druhý a třetí rok Danielovy výuky za první a druhý Nebúkadnesarovy vlády (viz pozn. 1:1).

Vyděsil. Na Starém Blízkém Východě bylo běžné mít za to, že božstva promlouvají k lidem také skrze některé (hlavně velmi živé) sny. Nebúkadnesarovo zneklidnění je pochopitelné; poselství shůry mělo implikace pro budoucnost království. Zapomenutí snu bylo považováno za hněv božstva vůči adresátovi. Výklad snu byl důležitý, protože umožňoval čelit prokletí snu rozmanitými rituály.

2:2 Astrology, jasnovidce a členy kněžské třídy. Viz pozn. 1:20. Druhý a třetí výraz jsou dvě odvozeniny od stejného základu. Čtvrtý výraz lze také přeložit jako „Kaldejci“ a v Danielově době označoval skupinu aramejsky hovořících astrologů uvnitř babylónského království. Teprve později se stal synonymem pro Babylónány. Rozmanitost jejich původů naznačuje moc, na jaké si Nebúkadnesar zakládal: Považoval se za pána celého světa.

2:4 Aramejsky. Odsud až po konec kapitoly 7 je text psán aramejsky

Danielovy vize

⁵ Nebúkadnesar se na ně obořil: „To jste mi nerozuměli, co od vás chci? Přece jsem vám jasně řekl, že jsem sen zapomněl. Buď mi ho oznámíte a vysvětlíte, nebo vás nechám rozsekát na kusy a z vašich domů nadělám hnojiště.“ ⁶ Dostanete však velké dary a vysoké pocty, když mi připomenete, co se mi zdálo a co to znamená.“

⁷ Kněží se bránili: „Rádi ti sen vysvětlíme, ale ty nám ho nejdřív musíš říct.“

⁸ Nato se král rozkřikl: „Je mi jasné, že chcete získat čas, protože víte, co vás čeká.“ ⁹ Když mi to neoznámíte, neustoupím ani o krok. Trest vás nemine! Spikli jste se proti mně a pěkně dlouho mne balamutíte svými výmysly. Myslíte si, že odkladem něco vyřešíte. Připomeňte mi sen a já pak budu mít důvěru i ve váš výklad.“

^{10–11} Kněží se tedy pokusili ještě jednou králi věc vysvětlit: „To přece nikdo z lidí nedokáže, aby vyložil sen, který nezná. A také se ještě nenašel král, který by něco takového od svých věštců žádal. To vědí jen bohové. Ale jak se to od nich dozvědět, když s námi nebydlí!“

¹² To už krále natolik vyvedlo z míry, že rozkázal, aby povraždili všechny, od kterých očekával výklad snu.

¹³ Ti, kteří králův rozkaz vykonávali, přišli i pro Daniela a jeho tři přátele. ^{14–15} Daniel rozvážně oslovil Arjóka, který velel popravčí četě: „Co se stalo? Proč máme být zabiti?“ Arjók to Danielovi vylíčil. ¹⁶ A tak si Daniel vyžádal slyšení u krále a poprosil ho o určitý čas, aby se mohl modlit ke svému Bohu a sen potom králi vyložit. Nebúkadnesar jeho žádosti vyhověl.

¹⁷ Daniel spěchal domů a okamžitě tu věc oznámil svým třem přátelům. ¹⁸ Požádal je, aby společně prosili Boha o pomoc. Modlili se tedy, aby jim Bůh zjevil králův sen a jeho smysl. Jenom tak mohli přežít spolu s těmi babylónskými mudrci, co ještě nebyli popraveni. ¹⁹ Bůh jejich prosbu vyslyšel a v nočním vidění dal Danielovi odpověď.

²⁰ Ten v modlitbě vyjádřil Bohu svoji vděčnost:

„Ať je Bůh na věky žehmán! Vždyť jedině on je moudrý a mocný.

²¹ On je pánem dějin a mění doby.
Bez jeho vůle není žádný
vládce ustanoven ani sesazen.
Kdo má moudrost, má ji jen od něho
a kdo má poznání, nezískal je
nikde jinde než u něj.

²² On je ten, kdo odhaluje tajemství
a zjevuje skryté věci,
on proniká tmou,
neboť sám je světlem,
on všechno ví.

²³ Tobě děkuji, Bože mých otců,
a tebe chválím,
tys mi dal moudrost
a naplnil mne odvahou.
Zjevils mi to, oč jsme tě prosili,
teď víme, co král chce znát.“

a ne hebrejsky, podobně jako např. **Ezd 4:8–6:18**. Aramejščina byl oficiální úřední jazyk; nelze také vyloučit, že tyto pasáže jsou v aramejštině toho důvodu, že obsahují proroctví, která mohla pohany zajímat více než Židy.

2:5 Buď mi ho oznámíte. Nebúkadnesar zkouší své poradce. Nebudou-li schopni připomenout mu jeho sen, nemá proč důvěřovat ani jejich potencionálnímu výkladu (srv. v. 9).

2:11 Jen bohové. Mudrocmům nezbylo než přiznat, faraonův požadavek je nad jejich síly. S odkazem na nadpřirozený zdroj měli pravdu, kterou potvrzuje i Daniel (19; 27).

2:16 Nebúkadnesar jeho žádosti vyhověl. Daniel velmi riskoval. Jiným vykladačům Nebúkadnesar čas nedopřál (srv. v. 9).

2:18 Prosili. Postextilní židovská literatura je bohatá na situace, kdy Bůh zasáhne do dějin způsobem vysvobozujícím pro svůj lid, když se jeho lidé modlí ve skupinách.

Boha. Daniel se modlí rovnou k Bohu, který vládne hvězdám, na rozdíl od astrologů, kteří se dopřávají jenom hvězd samotných, protože

nikoho vyššího neznají.

2:19 Vidění. Skryté věci jsou u Hospodina (**Dt 29:29**). Jsou *transcendentní* — nepoznatelné, pokud nejsou zjeveny. Později je tentýž výraz (הַרְאָה) použit pro označení Božích skrytých záměrů s dějinami světa (4:9 רָאָה).

2:21 Bez jeho vůle není žádný vládce ustanoven ani sesazen. Narážka na obsah snu, líčící sérii povstávajících a zanikajících impérií, a který se ještě za Nebúkadnesarova života stane jeho vlastní palčivou zkušeností (4:28–30).

On je pánem dějin a mění doby. Pro Daniela Bůh změnil Nebúkadnesarovo nesmlouvavé rozhodnutí, viz **pozn. 16**.

2:22 Tajemství ... skryté věci. Viz **pozn. 2:11**.

2:23 Tobě děkuji ... a tebe chválím. Daniel vyjadřuje hlubokou vděčnost za Boží milost vyslyšením modlitby. Boží zjevení je v příkrém kontrastu s mlčením falešných božstev pohanských hadačů. Jenom Bůh zná všechno a vládne všemu. Daniela vyvýšil mimořádným poznáním, jež mu světil.

²⁴ A tak Daniel vyhledal Arjóka, který byl vykonavatelem královského rozkazu, a řekl mu: „Mudrce už nezabíjej. Uveď mne před krále a já mu všechno oznámím.“

²⁵ Arjók se okamžitě vydal s Danielem ke králi a řekl: „Objevil jsem jednoho z judských zajatců, a ten je schopen oznámit ti zapomenutý sen a sdělit i jeho výklad.“

²⁶ Nebúkadnesar se obrátil na Daniela, který měl nové jméno Beltšasar: „Opravdu mi můžeš vysvětlit ten sen a říct, co znamená?“

²⁷ „Králi, ne tvoji poradci, věštcí a astrologové“, začal objasňovat Daniel, „ale jen Bůh, který je v nebesích, odhaluje tajemství.“ ²⁸ On sám ti ve snu zobrazil běh dějin až do jejich posledních dnů a ukázal ti, co se v nich stane. ²⁹ Ty jsi přemýšlel o budoucnosti a Bůh ti ukázal tajemství budoucích událostí. ³⁰ Mohu ti nyní sen vysvětlit, ale neber to tak, že bych byl moudřejší než tvoji poradci. Zjevil mi to Bůh. A tak se nyní dozvíš, o čem jsi přemýšlel:

³¹ Ty jsi, králi, viděl obrovskou sochu. Stála před tebou, měla mimořádný lesk a pohled na ni tě šokoval. ³² Její hlava byla z ryzího zlata, hrud' a ruce ze stříbra, břicho a boky z mědi, ³³ stehna ze železa a nohy někde ze železa a někde z hlíny. ³⁴ Díval ses na sochu, když zničehonic – bez lidského přispění – přiletěl kámen, udeřil do jejích nohou a rozdrtil je. ³⁵ Socha se zřítíla, na prach rozbila a vítr všechno železo, hlínu, měď, stříbro i zlato rozfoukal jako plevy při mlácení o žních. Nezůstalo po nich ani stopy. Ten kámen, který sochu rozbil, se náhle stal skálou a naplnil celou zemi.

³⁶ To byl tedy tvůj sen. ³⁷ A nyní ti vysvětlím jeho smysl: Zlatá hlava – to jsi ty. Vždyť tobě, jako nejvznešenějšímu králi, Bůh svěřil království, dal ti autoritu, sílu i slávu. ³⁸ Ty spravuješ obrovskou říši, která je domovem lidí, zvířecí i ptactva, a Bohu jsi za vše zodpovědný.

³⁹ Tvoji říši vystřídá jiné království – stříbrné. Bude méně slavné. A další království – měděné, které po něm přijde, rozšíří svou vládu na velké území. ⁴⁰ Říše čtvrtá bude tvrdá jako železo; vše bude ničit a nic před ní neobstojí. ^{41–43} Nohy a prsty ze železa a hlíny naznačují, že tato říše bude později rozdělena a všelijak rozčleněna na nejrůznější státní útvary. Železo ukazuje na sílu jedněch, hlína pak na křehkost druhých. Tato směs železa s hlínou také napovídá, že budou mezi sebou vytvářet vzájemné svazky, které se však přes všechno úsilí neudrží.

^{44–45} V době těchto státních útvarů přiletí kámen. Tento zásah nezpůsobí nikdo z lidí. To sám Bůh zřídí svoje věčné království, které už nikdy nebude zničeno a nikým přemoženo. Ono docela rozdrtí všechna království a samo bude trvat na věky. A takto ti Bůh ukazuje, co se v budoucnu stane. To je celá pravda o tvém snu, a výkladu také můžeš věřit, je spolehlivý.“

⁴⁶ Nato král Nebúkadnesar ponížene sestoupil z trůnu, hluboce se Danielovi poklonil a rozkázal, aby na jeho počest přinesli obětní dary a kadidlo. ⁴⁷ Pak vyznal: „Váš Bůh je opravdu Bůh nade všemi bohy, svrchovaně vládne nade všemi králi a odhaluje skryté věci i tajemnou budoucnost. To nyní vím, díky tobě.“

⁴⁸ Potom Nebúkadnesar Daniela povýšil, poctil ho velkými dary, jmenoval ho místodržitelem celé babylónské krajiny a ustanovil ho nade všemi mudrci. ⁴⁹ Daniel se pak u krále přimluvil za Šadraka, Měšaka a Abed-nega, aby je učinil správci babylónské krajiny, zatímco on sám zůstal na královském dvoře.

2:24 Á mu všechno oznámím. Daniel zde mluví pouze o výkladu, čímž implikuje, že obsah snu již zná.

2:27 Jen Bůh, který je v nebesích, odhaluje tajemství. Podobně jako Josef v Egyptě (Gn 40:8; Gn 41:16) si ani Daniel nepřisvojuje poznání a výklad snu, nýbrž připisuje je Bohu.

2:28 Posledních dnů. Dosl. „v posledních dnech“, čemuž sz lidé rozuměli jako době obnovy národa po návratu z exilu (viz Dt 4:30). Tatáž fráze může označovat jakoukoliv budoucnost (Gn 49:1). V NZ je použita celkem pětkrát, z čehož dvakrát odkazuje na věk, započatý o Letnicích (Sk 2:17; Žd 1:2), a třikrát na závěr dějin před Kristovým druhým příchodem (2Tm 3:1; Jk 5:3 a 2Pt 3:3).

2:32–33 Nejtěžší nahoře, nejkřehčí dole. Směrem odshora dolů materiálům ubývá nejen na váze, ale i na hodnotě. Obraz vystihuje osud všech impérií, nejen těchto čtyř nejbližších: Každá instituce, stát, říše, civilizace se nakonec zhroutí vlastní vahou, když nezadržitelná byrokracie přeroste svůj původní účel služby lidem a sama tyje na jejich úkor.

2:34 Bez lidského přispění – přiletěl kámen. Na rozdíl od ostatních království, budovaných lidmi, toto vystaví Bůh sám. Zde je kámen asociován s Kristovým královstvím (srv. 1Kor 10:4 a jeho pozn).

2:37–39 Zlatá hlava ... Říše čtvrtá. Čtyři království reprezentují po sobě jdoucí impéria babylónské, médo-perské, řecké a římské. Bohem založené nepomíjitelné Kristovo království bude inaugurováno v časech římské světovlády (viz též Úvod a graf [Danielovy víze](#) v Da 2

na str. 6).

2:44 V době těchto státních útvarů. Někteří interpreti tvrdí, že se jedná o linii králů posledního království; daleko pravděpodobnější však je rozumět tomuto verši jako označujícímu panovníky království, zmíněných ve verších 2:37–39.

Nikdy nebude zničeno. Podobně jako i jiní proroci, Daniel hovoří o království, které Bůh založí po návratu z exilu jako permanentní (srv. např. Iz 9:7; Jl 2:26–27 či Am 9:15). NZ učí, že toto království začalo Kristovým prvním příchodem a dosáhne svého dovršení jeho slavným návratem (viz článek [Království Boží u Mt 4](#) na str. ??).

2:46 Hluboce se Danielovi poklonil. Pozoruhodná výměna rolí anticipuje příchod Božího království, vysoce převyšujícího i nejmocnější lidská impéria.

2:47 Bůh nade všemi bohy, ... vládne nade všemi králi. Nebúkadnesar vyznává Hospodinovu svrchovanost nejen nad bezmocnými pohanskými božstvy, ale i nad králi, jako je on sám. To je téma, sjednocující první šest kapitol knihy Daniel.

2:48 Babylónské krajiny. Babylónské impérium bylo rozděleno na provincie; Daniel byl ustanoven vládcem nad provincií s hlavním městem. Podobný vzestup Židů k moci v cizích zemích lze vidět v Gn 41:37–44 (Josef) a Est 8:1–2 (Mordokaj). Danielovi přátelé ho na jeho přimluvu u krále v této pozici nahradili (49).

2:49 Zůstal na královském dvoře. Pravděpodobně důvod, proč se ho netýkal trest za odmítnutí poklonit se Nebúkadnesarově modle

Čtyři muži v ohnivé peci

3 Na příkaz krále Nebúkadnesara postavili v babylónské krajině na rovině Dúra zlatou sochu. Byla asi třicet metrů vysoká a tři metry široká. ² Král Nebúkadnesar rozkázal, aby na slavnost jejího zasvěcení přišli nejenom vysocí hodnostáři a poradci, ale i úředníci, pokladníci a správci různých území. ³⁻⁴ Když se všichni shromáždili před sochou, královský hlasatel silně zvolal: „Vám všem, kteří jste sem přišli ze všech zemí, kteří pocházíte z různých národů a mluvíte různými jazyky, vám se nařizuje: ⁵ Jakmile uslyšíte slavnostní fanfáry královského orchestru, padnete a uctíte zlatou sochu, kterou přikázal král Nebúkadnesar postavit. ⁶ Kdo se opováží neposlechnout a soše se nepokloní, bude ihned vhozen do rozpálené pece.“

⁷ A tak jakmile zazněly první tóny hudby, celý ten dav se okamžitě vrhl na zem a uctíval králova zlatou sochu.

⁸ Vzápětí přispěchali ke králi někteří babylónští astrologové ⁹ a škodolibě udali Judejce: „Buď živ, králi! ¹⁰ Ty jsi přikázal, aby bez výjimky každý člověk při zvuku hudby uctíval zlatou sochu. ¹¹ Kdo tak neučiní, má být podle tvého rozkazu vhozen do rozpálené pece. ¹² Představ si, že ti tři judští muži, kterým jsi svěřil správu nad babylónskou krajinou, mají tu odvalu ignorovat tvůj rozkaz. To jsou ti, kteří neuctívají babylónské bohy, a nyní se nepoklonili ani zlaté soše, kterou jsi nechal postavit.“

¹³ Tato zpráva krále popudila. Rozzuřil se a nařídil, aby je k němu neprodleně přivedli. A tak se Šadrak, Měšak a Abed-nego dostali před krále. ¹⁴ Ten na ně spustil: „Jakto, že neuctíváte mé babylónské bohy a na můj příkaz se neklaníte zlaté soše? ¹⁵ Jste ochotni, jakmile uslyšíte fanfáry královského orchestru, padnout na zem a poklonit se? V případě, že to neuděláte, skončíte v rozpálené peci. Chtěl bych vidět toho boha, který by vás vyrval z mé moci.“

¹⁶⁻¹⁷ Tři Judejci odvážně vyznali: „Je zbytečné, abychom o této věci hovořili. My uctíváme našeho Boha a věříme, že bude-li nás chtít zachránit z rozpálené pece i před tebou, udělá to. ¹⁸ A nebude-li chtít, pak si pamatuj, že my se v žádném případě babylónským bohům a tvé zlaté soše klanět nebudeme.“

¹⁹⁻²⁰ Tentokrát se už král rozčílil na nejvyšší míru až zesinal hněvem. Nařídil co nejvíc rozpálit pec a svým vojákům rozkázal, aby tyto vzbouřence svázali a hodili do ohně. A tak se i stalo. ²¹⁻²³ Všechny tři – v šatech a svázané – uvrhli do pece. Protože její žár byl veliký a daleko zasahoval, a protože králův rozkaz musel být okamžitě splněn, doplatili na to někteří jeho vojáci životem. Ti, co rozkaz vykonali, uhořeli.

²⁴ Král, který všechno pozorně sledoval, se náhle zděsil. Vyskočil ze svého trůnu a překvapeně se obrátil na své poradce: „Copak jsme tam nehodili tři svázané muže?“ Ti mu odpověděli: „Jistě, králi!“ ²⁵ Nebúkadnesar vzrušeně pokračoval: „Podívejte se! Jsou tam čtyři a vůbec nejsou svázaní, dokonce se v peci procházejí a oheň jim neškodí. Ten čtvrtý vypadá jako Boží syn.“

(3:20).

3:1 Dúra. Obvykle bývá spojeno s Tolul Dura asi 5 km jižně od Babylóna, kde se řeka Dura vlévá do Eufratu. Archeologové zde vykopali 6m vysokou plošinu s povrchem o 5m², což je dost možná původní piedestal.

Zlatou. Pravděpodobně pozlacený; zhotovení sochy se podobalo popisu v Iz 40:19; Iz 41:7 a Jr 10:3-9.

Sochu. Názory badatelů, zda se jedná o mimořádnou podobiznu Nebúkadnesara samotného, či zda to bylo zobrazení nějakého babylónského božstva, nebo pouhý obelisk, se liší. Z toho, co je známo o babylónských náboženských tradicích, je pravděpodobné, že obraz zpodobňoval Béla nebo Nabu, některé z těchto Nebúkadnesarových ochraňujících božstev. Padnout na tvář před božstvem znamenalo zároveň vyjádření podřízenosti Nebúkadnesarovi, který božstvo reprezentoval na zemi (srv. 2:46 a jeho pozn.).

30x3. Rozměry jsou důvodem, proč někteří vyvozují, že obraz byl spíše obelisk, než podobizna člověka (jehož proporce jsou 6:1, nikoliv 10:1). Socha však mohla stát na piedestalu, nebo mít stylizovaný tvar. Plinius Starší přirovnává staré monumenty k věžím.

3:2 Hodnostáři ... pokladníci. Přesné rozsahy pravomocí těchto různých druhů úředníků nejsou známy. Pět ze sedmi termínů vypadá na perský původ, což by naznačovalo, že Daniel tento zápis dokončil až po dobytí Babylóna Peršany roku 539 př.Kr.

3:5 Fanfáry. Tři z vyjmenovaných hudebních nástrojů nesou jména, převzatá z řečtiny (citera, harfa a dudy). To vede některé interprety k názoru, že kniha byla sepsána až po dobytí Persie Alexandrem Velikým. To je však závěr, který nevyplývá nutně z premisy (tzv. argument non-sequitur); mezi hudebníky je běžné používat mezinárodní termíny k označení hudebních nástrojů. Pojmy jako „gibsonka“, „jumbo“

„strato/tele-caster“, „Les Paul“ apod. jsou jednoznačně srozumitelné jak češtině (v rámci muzikantského slangu), tak i v mezinárodním kontextu; a přesto z jejich zdomácnělé přítomnosti v jazyce nelze vyvodit závěr, že se v něm objevily až po zhroutil železná opona v roce 1989, kdy se západním vlivům otevřela volná cesta. Kromě toho se názvy řeckých hudebníků i nástrojů vyskytují i v asyrských inskripcích dávno před Nebúkadnesarem. Srv. Úvod: Doba a místo vzniku.

3:6 Rozpálené pece. Pece byly v Babylóně běžně používány k vypalování cihel (srv. Gn 11:3). Nebylo neobvyklé používat je jako nástroj popravy upálením zaživa (viz Jr 29:22 nebo též 2Mak 7).

3:8 Astrologové. Tj. mágové, astrologové Viz pozn. 2:2. Zde však výraz „Chaldejci“ (כַּלְדָּיִם) indikuje národnost, nikoliv funkci. Chaldejci shlíželi spatra na Židy z rasově-etnických antisemitských předsudků (srv. 12; Est 3:5-6). Privilegovaná pozice Danielových přátel znásobila nevráživost Chaldejců vůči nim (13).

3:13 Šadrak, Měšak a Abed-nego. Viz pozn. 1:7 a 2:49.

3:15 Chtěl bych vidět toho boha. Nebúkadnesar nevědomky vyzval Hospodina, Boha Izraele, ke změnění sil; z jeho polyteistické, pohanské perspektivy žádný bůh ničeho podobného není schopen.

3:17 Udělá to. Věrní služebníci ani na vteřinu nepochybují o Boží svrchovanosti, přestože jsou si vědomi, že ve své všemohoucnosti je „všeho schopen“; nesázejí na automaticky zaručenou ochranu za všech okolností.

3:18 Nebude-li chtít. Danielovi přátelé počítají s reálnou možností, že věrnost Bohu je bude stát život. To je však nezvyklá v jejich rozhodnutí zůstat věrní. Věrnost poddaných přináší Králi slávu (29-33), o to větší, když je to věrnost tváří v tvář smrti.

3:25 Boží syn. Fráze, použitelná pro různé druhy nebeských bytostí (bar elohin בְּרֵי אֱלֹהִים); zde je míněn „anděl“ verše 28.

Odvaha není jen jednou ze ctností, ale je formou každé ctnosti v bodě zkoušky, tedy v bodě nejvypjatější skutečnosti.

C.S.Lewis

²⁶ Nato král přispěchal k peci – tak blízko, jak jen mohl – a do žáru ohně zavolal: „Šadraku, Měšaku a Abed-negu, vy kteří sloužíte nejvyššímu Bohu, pojdte ven – sem ke mně!“ A tak ti tři vyšli z pece ven. ²⁷ Hned se kolem nich shlukli vysocí hodnostáři, ministři, poradci a různí úředníci a s údivem zjistili, že těm třem oheň vůbec neublížil. Nejenže neměli poškozené oděvy a ožehnuté vlasy, ale ani nebyli cítit dýmem.

²⁸ Potom Nebúkadnesar slavnostně prohlásil: „Ať je požehnán Bůh Šadrakův, Měšakův a Abed-negův! Jeho posel zachránil ty, kteří mu oddaně sloužili a cele důvěřovali. Nebáli se a vzepřeli se mému královskému rozkazu, i když věděli, že jim hrozí smrt. Uctívají jen svého Boha, a proto odmítli poklonit se jinému.“ ²⁹ Nařizují tedy, aby každý člověk – ať je z kteréhokoli národa, ať mluví jakýmkoli jazykem a hlásí se k jakémukoli náboženství – byl výstražně potrestán, jestliže by řekl něco proti Bohu Šadrakovu, Měšachovu a Abed-negovu. Každý takový bude na kusy rozsekán a z jeho domu se stane hnojiště. Poznal jsem, že žádný jiný bůh není schopen někoho zachránit; tento však ano.“

³⁰ Od té chvíle se Šadrak, Měšak a Abed-nego těšili králově přízni a dařilo se jim jako správcům v babylónské krajině dobře. ³¹ Toto je prohlášení krále Nebúkadnesara, které poslal všem národům své říše:

„Přeji vám pokoj!

³² Rozhodl jsem se, že vám oznámím,
jak velké a podivuhodné věci
se mnou učinil nejvyšší Bůh.

³³ Jak mimořádné jsou jeho činy,
jak podivuhodná je jeho moc!
Jeho království je věčné
, jeho vláda nikdy nepomine.“

Králův sen o stromu

4 Já, Nebúkadnesar, jsem spokojeně žil ve svém paláci a dařilo se mi dobře. ² Až jedné noci mne vyděsil sen. To, co se mi zdálo, bylo hrozné. ³ Hned jsem nařídil, aby se ke mně dostavili všichni babylónští mudrci a ten strašný sen mi vysvětlili. ⁴ Přišli tedy učenci, věštcí, zaklínači a astrologové a já jsem jim řekl, co mne tak znepokojilo. Oni však nebyli schopni sen mi vysvětlit. ⁵ Nakonec také přišel muž, který má ducha svatého Boha – Daniel. Tomu jsem kdysi k počtě mého boha dal jméno Beltšasar. I jemu jsem řekl o svém snu: ⁶ „Beltšasare, nejvyšší z mých mudrců! Přesvědčil jsem se, že je v tobě duch svatého Boha a že umíš vyložit každé tajemství.“ ⁷ Pověz mi, co znamená můj sen.

Viděl jsem strom.

Byl velmi vysoký
a stál uprostřed krajiny.

⁸ Rostl a rostl,
až nakonec dosáhl nebe,

3:26 Kteří sloužíte nejvyššímu Bohu. Titul pro Boží univerzální autoritu. Podobně jako ve verši 29 a 2:47 neznámá toto vyznání ze rtů polyteistického pohana, že Danielův Bůh je jediný živý, nýbrž že je nadřazený ostatním božstvům (4:31–34). Z úst věrného Izraelity totéž vyznání implikuje monoteismus (5:18, 21; 7:18–21).

3:28 Posel. Anděl může být „anděl Hospodinův“, jenž může znamenat Kristovo preinkarnační zjevení (srv. 6:22; viz též poznámky k Gn 16:7 a Ex 3:2). Bůh přislíbil svou přítomnost, budou-li jeho lidé nuceni projít ohněm (Iz 43:1–3).

3:29 Žádný jiný bůh. Viz pozn. 26.

3:30 Těšili králově přízni. Příběh si dává záležet na tom, aby bylo jasné, že Danielovi přátelé dosáhli vyvýšení svou věrností Bohu, nikoliv kompromisem s Babylóny.

3:31 Krále Nebúkadnesara. Poslední incident v knize, spojený s Nebúkadnesarem. Je umístěn do pozdního období jeho třiačtyřicetileté vlády, kdy dokončil své stavební projekty (4:27) a byl na svém vrcholu,

neomezený vládce nejmocnější říše na světě.

3:32 Nejvyšší Bůh. Viz poz. 2:47; 3:26 a 3:28.

3:33 Jak mimořádné. ... Nebúkadnesarovo vyznání opakovaně připomíná hlavní téma knihy, absolutní svrchovanost Boží ("srv." 4:33–34 a pozn. 7:1–12:13).

4:3–4 Viz pozn. 1:20 a 2:2.

4:5 Beltšasar. Viz pozn. 1:7.

4:6 Duch svatého Boha. Ačkoliv Nebúkadnesar vyjadřuje svůj respekt k Danielovi pohanskou terminologií, dotýká se pravdy: Přítomnost Ducha Svatého má na člověka nepřehlédnutelný účinek; v Danielově případě je to vzhled do Božích neproniknutelných tajemství, dar, který o mnoho později obdržel i apoštol Pavel a církev (1Kor 2:6–16). **Umíš vyložit každé tajemství.** Viz 2:47 a pozn. 2:19.

4:7 Strom. Ezechiel 31 také líčí království metaforou vysokého stromu. Podobné obrazy vidíme např. v Ž 1:3; Ž 37:35; Ž 52:10; Ž 92:13–14; Jr 11:16–17; Jr 17:8 nebo Mt 13:32.

takže jej odevšad bylo vidět.

⁹ Pokrývalo ho svěží listí
a jeho větve byly obtěžkány
množstvím plodů.
Všem nabízel dostatek potravy,
zvířatům poskytoval stín
a v jeho větvích hnízdili ptáci.
Skutečně každý
u něho našel obživu.

¹⁰ Potom jsem viděl, jak s nebe sestoupil svatý posel ¹¹ a mocně rozkázal:

„Skácejte ten strom, osekejte
jeho větve,
otrhejte jeho listí a rozházejte
jeho plody.
Ať se rozuteče všechna zvěř, která je
pod ním
a ptáci z jeho větví ať se rozletí.

¹² Pařez s kořeny však uchovejte.
Ať zůstane uprostřed zeleně,
spoutaný obručí ze železa
a bronzu.

Ať ho smáčí nebeská rosa
a se zvěří ať se pase.

¹³ Po dobu sedmi let se nebude chovat
jako člověk
a bude žít jako zvíře.

¹⁴ Tak bylo v nebesích rozhodnuto
a nic se na věci nezmění.
Tak všichni lidé poznají,
že Nejvyšší je svrchovaný vládce
nad všemi pozemskými královstvími
a vládu dává komu chce –
- třeba i tomu nejposlednějšímu.’

¹⁵ Tak to je tedy můj sen, Beltšasare, a nyní je na tobě, abys mi ho vyložil, protože nikdo z mých poradců toho není schopen. Ty to jistě dokážeš, protože v tobě je duch svatého Boha.“ ¹⁶ Králova řeč Daniela tak zasáhla, že se téměř hodinu nezmohl na jediné slovo. Pochopil, co sen znamená, a to ho vyděsilo. Proto ho král vyzval: „Beltšasare, uklidni se a neboj se mi říci, co sen znamená.“ Beltšasar tedy začal: „Můj pane, přál bych si, aby tvůj sen platil pro tvé nepřátele a jeho výklad zasáhl tvoje protivníky.

¹⁷ Strom, který rostl až do nebe a byl vidět po celé zemi, který pokrývalo nádherné listí a přinášel bohaté ovoce, ¹⁸ který všem poskytoval potravu, pod kterým žila zvířata a v jehož koruně hnízdili ptáci, ¹⁹ ten strom jsi ty, králi. Tvoje sláva dosáhla nebe a tvá moc všech končin země.

²⁰ Potom jsi spatřil svatého posla, jak sestoupil z nebe a rozkázal: „Skácejte ten strom a zničte jej. Pařez s kořeny však uchovejte. Ať zůstane spoutaný obručí ze železa a bronzu. Ať ho smáčí nebeská rosa a sedm let ať žije se zvěří.’

²¹ A nyní ti, králi, řeknu, co sen znamená: To, co tě má postihnout, můj králi a pane, je z rozhodnutí Nejvyššího. ²² Lidé tě vyženou, se zvěří budeš žít, žít se bylinami jako dobytek a rosa z nebe tě bude smáčet.

4:10 Svatý. Nebúkadnesar připoouští, že viděl svatou nebeskou bytost. Víra v podobné bytosti byla na Starém Blízkém Východě běžná a koreluje s biblickým přesvědčením, že Bůh zasahuje do pozemských záležitostí, mnohdy skrze své služebníky anděly.

4:13 Se nebude chovat jako člověk. Je zřejmé, že se jedná o člověka, nikoliv o strom. Srv. [pozn. 4:19](#).

Po dobu sedmi let. Sedm období neurčené délky (srv. vv. [20](#) a [22](#)). Většina interpretů se shoduje na závěru, že *léto* znamená jeden rok. Verš [30](#) naznačuje, že doba byla delší než den, týden či měsíc.

Bude žít jako zvíře. Nebúkadnesar byl postižen mentální poruchou

zvanou lykantropie (z řeckého *lukos* – vlk a *anthropos* – člověk), při níž se člověk chová jako vlk nebo i jiné zvíře ([30](#); viz též [pozn.30](#)).

4:19 Ten strom jsi ty. Pointa vyprávění, podobná Nátanově napomenutí Davida ([2Sa 14:7](#)), znamená přímou aplikaci pro Nebúkadnesara.

4:22 Zaženou ... s polní zvěří ... spásat porost. Daniel opakuje po nebeském poslu ([13](#)) popis mentální poruchy, kterou Hospodin postihne nejmocnějšího muže světa. Podobnými symptomy občas trpěl panovník Království Velké Británie a Irska Jiří III. nebo Ota I. Bavorský. Viz [pozn. 13](#).

*Moc korumpuje, a absolutní moc korumpuje absolutně.**Lord Acton*

Uplyne sedm let a ty poznáš, že Nejvyšší je svrchovaný vládce nad všemi pozemskými královstvími a že vládu dává, komu chce. ²³ Avšak pařež s kořeny toho stromu byly ponechány, a to znamená, že své království dostaneš zpět, až poznáš, že vládne nebeský Bůh.

²⁴ Králi, přál bych si, aby sis vzal k srdci moji radu: Přestaň hřešit a začni dělat to, co je správné. Bud laskavý k poddaným. Snad je tu cesta k záchraně a bude se ti dařit dobře.

²⁵⁻²⁶ Uplynulo však dvanáct měsíců a všechno se to králi Nebúkadnesarovi přihodilo. Když se procházel po terase svého paláce v Babylóně, ²⁷ pyšně prohlásil: „Jak velkolepý je tento můj Babylón! Svou mocí a svými schopnostmi jsem ho vybudoval ke své slávě jako královskou rezidenci.“

²⁸ Ještě to nedořekl, když zazněl hlas z nebe: „Králi Nebúkanesare, tato slova jsou určena jen tobě: Už nejsi vládcem svého království. ²⁹ Lidé tě vyženou a sedm let budeš žít se zvířít a živit se bylinami jako dobytek, dokud nepoznáš, že Nejvyšší je svrchovaný vládce nad všemi pozemskými královstvími a že vládu dává, komu chce.“

³⁰ V té chvíli se naplnilo vše, co mu bylo předem oznámeno. Nebúkadnesara vyhnali z jeho paláce, jedl byliny jako dobytek a rosa z nebe ho smáčela. Narostly mu vlasy dlouhé jako orlí pera a jeho nehty se podobaly ptačím drápům.

³¹ Po sedmi letech jsem se já, Nebúkadnesar, obrátil k Bohu na nebi a moje duševní zdraví se mi vrátilo. Děkoval jsem Nejvyššímu a toho, který je věčně živý, jsem chválil a velebil:

„Jeho vláda nikdy nepomine,
jeho království je věčné.

³² Ve srovnání s ním
jsou všichni lidé na zemi jako nic.

Podle své vůle
jedná na nebi i na zemi.

Nikdo mu nemůže v ničem bránit,
ani se ho ptát: „Co to děláš?“

³³ Když se mi vrátil rozum, dostal jsem zpět království, důstojnost a slávu. Vyhledali mne královští poradci a hodnostáři, znovu mne uvedli na trůn a dostalo se mi větší úcty než kdykoli předtím. ³⁴ Nyní já, Nebúkadnesar, chválím, vyvyšuji a velebím Krále, který je na nebi, protože každý jeho skutek je správný a všechna jeho rozhodnutí jsou dobrá. Má právo pokořit ty, kteří jednají pyšně.“

Daniel vysvětluje královi význam nápisu na stěně

5 Král Belšasar pozval tisíc svých hodnostářů na velkou hostinu s pitkou. ² V náladě z vína si vzpomněl na zlaté a stříbrné nádoby, které jeho děd Nebúkadnesar odnesl jako kořist z jeruzalémského chrámu. Přikázal, aby je přinesli. ³⁻⁴ A tak spolu s pozvanými hodnostáři, se svými ženami i konkubínami z těchto posvátných nádob pili víno a zpěvem při tom oslavovali svoje zlaté a stříbrné, bronzové, železné, dřevěné i kamenné modly.

Poznáš. Záměrem Nebúkadnesarova ponížení bylo přimět ho uznat Boží svrchovanost.

4:23 Své království dostaneš zpět. Daniel ujišťuje Nebúkadnesara, že poté, co uzná Boží svrchovanost, ani izolace dlouhodobou duševní poruchou ho nepřipraví o království.

Nebeský Bůh. První výskyt v Písmu, kdy výraz „nebesa“ (*šmaja* שָׁמַיִם) je použit jako synonymum pro Boha. Srv. např. Mt 5:3 s Lk 6:20.

4:30 Jedl byliny jako dobytek. Vzhledem k tomu, že se Nebúkadnesar projevoval rysy charakteristickými pro býložravce, je jeho mentální porucha někdy nazývána *boantropií*. Viz pozn. 13.

4:34 Krále, který je na nebi. Toto jedinečné slovní spojení shrnuje téma kapitoly: vládu Boha z nebes (srv. 23 a pozn. 23).

5:1 Belšasar znamená „*Bel* – ochraňuj krále!“ Nezaměnit se jménem Beltšasar, které v Babylóně dostal Daniel (viz pozn. 1:7). Nabonidus, Nebúkadnesarův zeť, byl posledním vládcem Babylónu. Belšasar, nejstarší Nabonidův syn, byl ustanoven spoluvládcem společně se svým otcem. Byl mu svěřen Babylón, zatímco Nabonidus

trávil mnoho času v Arábii. Události kapitoly 5 se odehrály v roce 539 př.Kr. (24 let po Nebúkadnesarově smrti v roce 563 př.Kr., kdy Babylón padl do rukou Peršanů a kdy byl vydán edikt, propouštějící Izraelity z otroctví.

5:2 Když okusil víno. Belšasar se dopustil svatokrádežného zločinu i z hlediska pohanství, které posvátné předměty jiných náboženství chová v úctě. **Nádoby ... z jeruzalémského chrámu.** Viz pozn. 1:2.

Děd. Nebúkadnesar je nazýván otcem Belšasara zde a ve verších 5:11, 5:13 a 5:18; a ve verši 5:22 je Belšasar nazván Nebúkadnesarovým synem. Ačkoli víme, že Belšasar byl přímým synem Nabonida (srv. pozn. 5:1), v antickém světě bylo běžné používat pojmu „otec“ a „syn“ v širším smyslu předka či předchůdce a potomka či následníka. Je pravděpodobné, že Belšasar byl Nebúkadnesarovým vnukem přes svou matku Nitocris.

5:3-4 Chválili bohy. Nádoby z Hospodinova chrámu byly znesvěceny nejen profánním použitím, ale také účastí na oslavě babylónských falešných božstev.

⁵Náhle se objevily prsty lidské ruky a naproti svícnu na omítku stěny královského paláce něco psaly. Také král viděl zápěstí ruky, ⁶a to na něj tak zapůsobilo, že zblednul úzkostí jako stěna a strachy se mu tak roztřásla kolena, že o sebe klepala. ⁷„Přiveďte zaklínače a astrology, přiveďte jasnovidce!“ hlasitě přikázal. „Tomu, kdo přečte tento nápis a řekne mi, co znamená, dám purpurové roucho, na krk dostane zlatý řetěz a stane se třetím vládcem v království.“

⁸Královi mudrci přišli, ale nic nesvedli. Písmo ani nepřečetli, natož aby je vyložili. ⁹V Belšasarově obličej se objevila ještě větší úzkost a také jeho poradci byli zděšeni.

¹⁰Do této situace se v hodovním sále objevila se svou radou královna matka: „Buď živ, králi! Uklidni se. Zbytečně se trápíš. ¹¹Vždyť máš ve svém království jednoho moudrého a osvěceného muže, ve kterém je duch svatých bohů. Právě tvůj děd – král Nebúkadnesar – ho jmenoval nadřízeným všech věštců, zaklínačů, astrologů a kouzelníků, ¹²protože se ukázalo, že má mimořádnou schopnost vykládat sny, řešit problémy a vysvětlovat nesnadné záhady. Jmenuje se Daniel, ale tvůj děd mu dal jméno Belšasar. Zavolej ho, a ten ti řekne, co nápis znamená.“

¹³Tak byl Daniel hned přiveden ke králi, který se ho nejprve zeptal: „Jsi židovský zajatec Daniel, kterého můj děd přivedl z Judska? ¹⁴Slyšel jsem o tobě, že je v tobě duch bohů a že jsi neobyčejně osvěcený, zběhlý a moudrý. ¹⁵Všichni moji učení poradci se pokoušeli přečíst tento nápis na stěně, ale marně. ¹⁶Řekli mi, že umíš řešit různé záhady a vysvětluješ nesnadné věci. Jestli mi tedy přečteš a oznámíš, co tato slova znamenají, dostaneš ode mne purpurové roucho, na krk ti dám zlatý řetěz a staneš se třetím vládcem v království.“

¹⁷Daniel na to králi odpověděl: „Dary si můžeš nechat a odměny dej někomu jinému. Já ti nápis přečtu a také ti povím, co znamená.“

¹⁸Králi, nejvyšší Bůh dal tvému dědovi Nebúkadnesarovi království a moc, slávu i důstojnost. ¹⁹Propůjčil mu takovou velikost, že se před ním strachem třáslí lidé všech národů a jazyků. Koho chtěl zabít, toho zabil a nad kým se chtěl smilovat, toho nechal žít. Koho chtěl povýšit, toho povýšil. Jestliže se mu někdo znelíbil, toho ponížil. ²⁰Když se však jeho srdce zmocnila nadutost a propadl pýše, Bůh ho sesadil s trůnu a odebral mu slávu. ²¹Byl vyhnán pryč od lidí a žil venku jako zvíře. Bydlil s divokými osly, k jídlu mu dávali byliny jako dobytka a smáčela ho rosa z nebe, dokud neuznal, že svrchovaným Pánem nad každým pozemským královstvím je Bůh a že jenom on dává vládu komu chce.

²²Ty, králi Belšasare, jsi jeho vnuk a nástupce. Tys o tom všem věděl, a přece ses nenaučil pokoře, ²³ale povýšil ses nad Boha, který je Pánem nebes. Nechal sis přinést nádoby z jeho chrámu a spolu se svými hosty a svými ženami i konkubínami jste z nich pili víno a při tom jste zpěvem oslavovali svoje zlaté, stříbrné, bronzové, železné, dřevěné a kamenné bohy, kteří nic nevidí, neslyší ani nevědí. Boha, který má nad tebou moc, protože v jeho ruce je tvůj život a všechny tvé cesty, jsi nevelebil. ^{24–25}Proto poslal ruku, která napsala tento nápis: „Mené, mené, tekell uparsin.“ ²⁶Toto je význam těch slov:

„Mené“ znamená *sečetl*.
Bůh sečetl dny tvého kralování
a ukončil je.

5:7 Kdokoli přečte a vyloží. Opět je požadavek dvojí: (1) přednést obsah znamení a (2) podat jeho výklad (srv. 2:2). **Třetí v království.** Další v hierarchii po Nabonidovi a jeho spoluvládci Belšasarovi (viz pozn. 5:1).

Zaklínače. Viz pozn. 1:20 a 2:2 (srv. 2:27; 4:7).

5:8 Nedokázali přečíst ani sdělit výklad. Viz 2:2–13 a 4:6; srv. též Gn 41:8.

5:10 Královna. Je vysoce nepravděpodobné, že by to byla Belšasarova manželka; ty všechny již byly na banketu přítomny (2–3). Mohla to být vdova po Nebúkadnesarovi, ale pravděpodobněji to byla Nitocris, manželka Nabonidova, dcera Nebúkadnesara a Belšasarova matka.

5:11 Duch svatých bohů. Viz 4:8. Nepřekvapuje, že s událostmi Danielova života byla královna matka obeznána lépe než Belšasar sám. Danielovi mohlo tou dobou (v roce 539 př.Kr.) být přes 80 let. O 66 let dříve (v roce 605 př.Kr.) byl odveden do Babylóna jako mladík (1:4).

5:12 Belšasar. Viz pozn. 1:7.

5:16 Třetí v království. Viz pozn. 7.

5:17 Někomu jinému. Někteří interpreti jsou toho názoru, že Daniel odmítl pocty a odměny nejen ze skromnosti, že o bohatství a moc nestál, ale i s vědomím toho, že schopnost odpovědět králi má jen díky Boží milosti a nechtěl Bohem svěřenou roli zneužít k osobnímu prospěchu (srv. Gn 14:23). Nicméně jindy podobné dary bez problémů přijal (2:48; 5:29). Možná, že se chtěl vyhnout jakémukoliv tlaku upravit

poselství nevídané zvěsti; možná, že mu bylo jasné, že stejně není o co stát, když království tuto noc vezme svůj konec.

5:18 Tvému otci Nebúkadnesarovi. Viz pozn. 2.

Nejvyšší Bůh. Viz 2:37 a 4:33.

5:20–21 Viz 4:31–33.

5:21 Nad lidským královstvím panuje Bůh nejvyšší. Toto tvrzení shrnuje teologii celé knihy (Viz Úvod: Záměr a zvláštnosti).

5:22 Tys o tom všem věděl, a přece ses nenaučil pokoře. Belšasar doplatil na to, že nepoužíval rozum (Mt 7:24–27). Byl bez výmluvy ještě více, než Nebúkadnesar, a proto jeho čas milosti vypršel (viz 1Tm 1:13).

5:23 Nad Boha, který je Pánem nebes. Viz pozn. 4:34.

5:24 Proto. Nápis na zdi byla Boží odpověď na Belšasarovu arogantní pýchu a zpupnost před Bohem, který svou svrchovanost demonstroval o generaci dříve na Nebúkadnesarovi (4:31–34).

5:25 Mené, mené, tekell uparsin. Dosl. „sečteno, sečteno, zváženo a rozděleno“ nebo „mína [váhová, tedy i měnová jednotka], mína, šekel a půlšekel“.

Uparsin. Aramejsky „a parsin“.

5:26 Mené. V původní aramejštině lze tomuto výrazu rozumět jako slovesu nebo jako podstatnému jménu. Daniel jej přečetl jako sloveso „sečteno“ a vyložil jako dny Belšasarovy vlády, které Bůh přivedl ke konci.

²⁷ ‚Tekel‘ znamená *zvážil*.
Byl jsi zvážen na váze a shledán příliš
lehký.

²⁸ ‚Uparsin‘ znamená *rozdělil*.
Tvoje království bylo rozděleno
a dáno Médům a Peršanům.

5:27 Tekel. Rovněž sloveso nebo podstatné jméno. Daniel slovo čte jako sloveso „zváženo“ a interpretuje je ve smyslu Belšasarovy nedostatečnosti před Bohem (srv. pozn. Lk 3:17).

5:28 Uparsin. Daniel interpretuje jako sloveso „rozděleno“ ve významu království, které bude Belšasarovi odebráno a předáno

Médům a Peršanům. Pokud hosté na banketu interpretovali tyto tři výrazy jako podstatná jména ve smyslu měnových hodnot (*mene* je ekvivalent 60 babylonských šekelů, *tekel uparsin* lze chápat jako *šekel a půl*), je pochopitelné, že jim nápis nedával žádný smysl (srv. 8).

Médům a Peršanům. Viz Úvod: Záměr a zvláštnosti.

Kdo byl Darjaveš Médský?

Poprvé je zmíněn v 5:31. Někteří (hlavně kritičtí, tj. liberální) teologové, zastánci pozdního (tzv. „makabejského“) datování vzniku knihy Daniel (podle nich kolem roku 165 př.Kr.), tvrdí, že (1) Darjaveš Médský nikdy neexistoval, protože

Ani v literatuře a umění nebude nikdo, kdo si zakládá na originalitě, nikdy originální: zatímco když se jenom snažíte říkat pravdu (a nezáleží vám na tom, kolikrát už byla řečena), stanete se v devíti případech z deseti originálními, ani si toho nevšimnete.

C. S. Lewis

v jiných starověkých dokumentech není zmíněn; (2) jméno Darjaveš použil neznámý makabejský autor, špatně obeznámený s perskou historií, a zaměnil ho s legendárním Darjavešem I. (255–484) Perským (nikoliv Médským); (3) autor se chybně domníval, že Babylón dobyla Médea, nikoliv Persie, a že pod vedením tohoto legendárního „Darjaveše“ Médové vládli světovému impériu několik let, než padlo do rukou Peršanům.

Díky tomu mohou advokáti makabejského (pozdního) data tvrdit, že čtyři království z Nebukadnesarova snu (Da 2) jsou (1) babylónské; (2) médské; (3) perské a (4) řecké, což jim poskytuje výhodu omezení horizontu Danielových proroctví ne dále než do roku 165 př.Kr. (Pokud by kniha vznikla až v této době, všechna údajná „proroctví“ by se dala vysvětlit zpětným pohledem na historické události *poté*, co nastaly. Problém s tradiční identifikací čtvrtého království coby Říma pro liberály spočívá v tom, že takový pohled

předpokládá skutečné pravé prediktivní proroctví, což racionalistický vyšší criticismus zásadně nepřipouští.) Udržitelnost hypotézy makabejského data proto závisí na výše uvedeném vysvětlení „Darjaveše Médského“ (protože podle tohoto vysvětlení existuje médské království před perským). Proto je tato postava velmi důležitá; její identifikace má závažné teologické důsledky.

Peršan Darjaveš I., syn Hystapesův, však nemůže být ztotožněn s Darjavešem Médským hned z několika důvodů:

1. Darjaveš I. byl rodem Peršan, bratranec krále Kýra; nebyl to v žádném případě Méd.
2. Darjaveš I. byl mladík kolem dvaceti let, když zavraždil podvodníka Gaumatu (který se vydával za Kýrova syna Smerdisa) v roce 522 př.Kr. Nemohlo mu být 62 (5:31).
3. Darjaveš I. nebyl králem Babylóna před Kýrem, jak tvrdí liberální teorie. Samostatným vládcem se stal až sedm let po Kýrově smrti (srv. [Ezd 4:5](#)).
4. Taková zmatenost ohledně národnosti a časové posloupnosti Darjaveše a Kýra byla v helenistickém světě druhého století př.Kr. absolutně nemyslitelná. Studenti museli číst Xenofóna, Hérodota a další řecké historiky pátého a čtvrtého století př.Kr. Od Xenofóna a Hérodota máme informace o Kýrovi a Darjavešovi. Jakýkoliv řecky píšící autor, který by umístil Darjaveše před Kýra, by ukončil svou spisovatelskou kariéru výsměchem veřejnosti; nikdo by ho už nikdy nebral vážně.

Darjaveš Perský ([Ezd 4:5](#)) a Darjaveš Médský ([Da 5:31](#)) tedy nemají spolu nic do činění; zmatek je pouze na straně zastánců teorie pozdního data, nikoliv na straně autora knihy Daniel.

²⁹Nato Belšasar přikázal, aby Daniela oblékli do purpurového roucha, na krk mu dali zlatý řetěz a jme-
noval ho třetím vládcem v království.

³⁰Ještě té noci však byl babylónský král Belšasar zabit. ³¹Médský král Darjaveš vstoupil do města a ve
svých dvaadesáti letech začal kralovat.

5:29 Belšasar. Belšasar, podobně jako jeho otec Nebúkadnesar, uctil Daniela. Na rozdíl od Nebúkadnesara však neuctil Danielova Boha. Čest, které se Danielovi a jeho přátelům opakovaně dostalo pro jejich věrnost Bohu, zdůrazňuje důvěryhodnost Daniela coby proroka. Nikdy svou víru nezkomprotoval; vždy zůstal věrný Bohu, byť to bylo tvář v tvář smrti. Proto lze spoolehnout i na jeho pozdější proctví (kapitoly 7–12).

5:30 Zabit. Texty Starého Blízkého Východu i řečtí historikové Hérodotos a Xenofón zaznamenávají, že Babylónané byli zaskočeni překvapivým útokem Peršanů, zatímco se veselili a tančili.

5:31 Darjaveš Médský. Některé školy tvrdí, že tento a další (6:1, 6:6, 6:9, 6:25, 6:28; 9:1; 11:1) odkazy na Darjaveše Médského v knize Daniel jsou historické omyly. Viz pozn. 6:1.

Nicméně je pravda, že archeologie dosud neobjevila žádnou zmínku o „Darjavešovi Médském“ z doby, kdy žil, mimo Bibli. (Až do devatenáctého století totéž platilo o Belšasarovi, místokráli, zastupujícím svého otce Nabonida. Kritičtí teologové, zastávající makabejské datování, tvrdili, že Belšasar je další fiktivní postava v Danielovi, dokud nebyly objeveny babylónské tabulky z jeho doby, potvrzující, že Belšasar sloužil jako mladší král v posledních letech vlády svého otce Nabonida. Srv. pozn. 5:1).

Přesto Darjaveše Médského dokážeme identifikovat. V knize Daniel je několik náznaků, že Darjaveš nebyl svrchovaným králem, ale že byl dočasně dosazen na trůn nějakou vyšší autoritou. Ve verši 9:1 čteme, že „byl učiněn králem“. Je zde použit pasivní kořen *hofal* u slovesného tvaru „homlak“ (הַמְלִיךָ) namísto běžného „malak“ (מָלַךְ) „stal se králem“, používaného v kontextu získání trůnu dobytím nebo dědictvím (např. 1Sa 13:1). Podobně ve verši 5:31 čteme, že Darjaveš „začal kralovat“ („qabbel“ קָבַל), jako kdyby mu bylo svěřeno vyšší autoritou.

Samotné jméno Darjaveš (staropersky *Da-ri-ya-(h)u-(ú-)iš* 𐎠𐎡𐎹𐎷𐎡𐎹𐎠𐎹𐎠𐎺𐎠, hebr. דַּרְיָוֶשׁ) je zřejmě příbuzné s *dara*, které se v avestánštině (mrtvý severovýchodní staroíránský jazyk) objevuje jako výraz pro „krále“. Podobně jako označení *augustus* mezi Římany, mohlo být i přízvisko *dārayawušh* („královský“) zvláštním čestným titulem, který mohl sloužit i jako vlastní jméno, podobně jako české příjmení „Král“.

Zdá se tedy, že záhy po porážce Babylóna médoperskými vojsky si Kýrovu osobní přítomnost vynutila jiná fronta jeho rozpínajícího se impéria. Jevilo se mu tedy jako účelné svěřit království Gubarovi-Darjavešovi i s titulem Král Babylóna,

aby panoval přibližně rok, než se Kýros osobně vrátí ke své korunovační slavnosti v Mardukově chrámu. Po tomto roce vlády v roli místokrále zůstal Darjaveš správcem Babylóna, ale koruna byla odevzdána jeho nadřízenému vládci Kýrovi (který ji později předal svému nejstaršímu synovi Kambýsésovi, srv. pozn. 11:2, při korunovaci králem Babylóna).

Tento scénář podporuje text knihy tím, že Daniel nikde neuvádí žádný pozdější rok Darjavešovy vlády než „první“ (9:1), což indikuje její velmi krátké trvání. I kdyby to mělo znamenat, že jeden rok patřila vláda Médům (víme, že tomu tak nebylo; patřila Peršanu Kýrovi), jednoletá říše by sotva mohla uhájit svou legitimní pozici coby království číslo dvě v řadě impérií výrazně trvanlivějších: babylónské vydrželo 73 let, perské 208 let, řecké by v roce 165 př.Kr. mělo za sebou 167 své existence.

Kromě toho slovní hříčka Danielovy interpretace nápisu na zdi v 5:28, která spojuje dva významy stejného kořene P–R–S (פָּרַס): *p^erisat* (פָּרְסִיתָ „rozděleno“) a *pārās* (לְמַדֵּי וּפְרָס „dáno Médům a Peršanům“), zároveň ujišťuje, že autor knihy psal v přesvědčení, že království číslo jedna (babylónské) přechází pod nadvládu Peršanů již spojených s Médy a tím se stává královstvím číslo dvě. Kniha Daniel neponechává žádný prostor pro kritickou spekulaci o dřívějším médském království, které údajně mohl mít autor knihy na mysli.

Čtvrté království je pak Řím, jediné, které dokázalo pokořit Řecko (2:40), a během jehož existence vzniklo Božím zásahem království věčné, je muž nebude konce (2:44) – církev. (Srv. graf Danielovy vize na str. 6).

Život křesťana je život na území okupovaném nepřáteli.

C.S.Lewis

Daniel v jámě mezi lvy

6 Darjaveš se rozhodl jmenovat ve svém království sto dvacet místodržitelů – satrapů – pro nově stanovené správní celky.³ Nad nimi určil tři říšské vládcy. Jedním z nich byl Daniel. Těm měli satrapové podávat hlášení, zda se králi neděje škoda.

⁴Daniel opět nad všemi satrapy i oběma vládci vynikal. Protože byl mimořádně schopný, chtěl ho král postavit do čela říšské správy.⁵ Tehdy se říšští vládcové a satrapové rozhodli, že Daniela odstraní, a tak proti němu hledali nějakou záminku. Bedlivě jej sledovali na každém kroku, ale bezvýsledně. Nepřistihli ho při žádné nedbalosti nebo zlém úmyslu. Daniel totiž sloužil věrně.

⁶Proto si řekli: „Je to marné. Nic proti němu nemáme. Ledaže bychom našli něco, co se týká zákona jeho Boha.“⁷ Šli tedy za králem a naléhali: „Králi Darjaveši, žij na věky!⁸ Všichni vládcové a satrapové, všichni, kdo ti radí a ve tvém jménu spravují říši, se sjednotili na tom, že máš vydat královský výnos, který by zakazoval obracet se během následujících třiceti dnů v modlitbě nebo prosbě na kteréhokoliv boha nebo člověka krom na tebe, králi.“⁹ Podle nezměnitelného médskoperského zákona by takový přestupník měl být potrestán vhozením do jámy se lvy.“

¹⁰Král Darjaveš tento výnos vydal a podepsal.

¹¹Když se Daniel o tom dozvěděl, odešel do svého domu, kde měl v horní místnosti okna obrácená k Jeruzalému. Tam se podle svého zvyku modlil na kolenou a vzdával Bohu čest. Dělal to jako dříve – při otevřeném okně a třikrát denně.¹² Pod oknem však již čekali oni muži, a tak ho přistihli, jak se modlí ke svému Bohu a prosí ho o milost.¹³ Ihned šli k Darjavešovi a dovolávali se platnosti jeho královského výnosu: „Platí to, co jsi podepsal, že každý, kdo by se během třiceti dnů na modlitbě obrátil na kteréhokoli boha nebo člověka kromě tebe, králi, že bude vhozen do jámy se lvy?“ Král odpověděl: „Ten výnos platí. Je to nezměnitelný médskoperský zákon!“

¹⁴Na to mu ti muži řekli: „Ten judský zajatec Daniel ignoruje tebou podepsaný výnos. Modlí se, a to dokonce třikrát za den.“¹⁵ Král byl udáním znechucen a až do večera přemýšlel, jak by Daniela zachránil.¹⁶ Večer přišli muži znovu za Darjavešem a naléhali na něj: „Připomínáme ti, králi, že žádný médskoperský zákon nesmí být změněn.“

¹⁷A tak král nakonec rozkázal, aby Daniela přivedli. Než ho vhodili do jámy se lvy, král mu však ještě řekl: „Kéž tě Bůh, kterého stále uctíváš, zachráni.“¹⁸ Pak donesli kámen a položili jej na vstup do jámy se lvy. Pečeť krále a jeho hodnostářů měla být zárukou nezměnitelnosti Danielova osudu.

6:1 Darjaveš. Viz pozn. 5:31. I když je pravda, že Darjaveš Médský není zmíněn v dochovaných historických zdrojích mimo Bibli a že mezi Belšasarem/Nabonidem (viz pozn. 5:1) a nástupem Kýra Perského není žádný časový interval, neznamená to nutně, že kniha Daniel chybí. Někteří jsou toho názoru, že „Darjaveš Médský“ je trůnní jméno Kýra, zakladatele Perského impéria (viz pozn. 28). Je však také možné, že nositelem tohoto označení byl Gubaru, generál, který přeběhl od Nebúkadnesara ke Kýrovi, vedl perské dobytí Babylóna a kterého Kýros učinil vládcem nad územím, které Persie zabrala Babylónu. Srv. čl. *Kdo je Darjaveš Médský?* na str. 14.

6:3 Mimořádně schopný. Viz 1:17; 4:6 a 5:12.

6:4 Hledali nějakou záminku. Vypadá to, že vysocí úředníci nebyli poctiví, a proto měli strach z Danielova povýšení (v. 3); bylo jim jasné, že Daniel jejich podvody odhalí a nebude tolerovat, ale nahlásí je králi. Nebyla to jen závist, co je motivovalo k zinscenovanému procesu; potřebovali se ho zbavit, aby sami přežili.

6:5 Danielovi protivníci potvrzují nejen jeho morální integritu, ale také viditelnou a všeobecně známou zbožnost a odevzdanost Bohu Izraele. Tím je znovu připomenuto téma knihy – Danielova svatost a důvěryhodnost.

6:7 Který by zakazoval obracet se ... v modlitbě nebo prosbě na kteréhokoliv boha ... krom na tebe. Návrh Dareiovi mohl připadat spíše politický než náboženský; jeho zdánlivý záměr je upevnit vladařovu autoritu nad nedávno dobytými územími.

Všichni. Falešná implikace, že Daniel s návrhem souhlasil. Tito úředníci se vůči Dareiovi chovali jako pokrytci; manipulovali s ním, aby dosáhli svých cílů.

6:8 Nezměnitelného médskoperského zákona. Perský legislativní systém je první v historii, který vladařovu absolutní moc nějakým

způsobem omezuje; v tomto případě nezvratností. Panovník si musel pečlivě rozmyslet, jaký zákon vydá, aby se nemohl obrátit proti němu, protože nebylo možné ho vzít zpátky. Později král doplatil na svou důvěru svým podřízeným (14). Viz též Est 1:19; Est 8:8 a pozn. Est 7:7.

6:10 Jako dříve. Danielova zbožnost byla veřejně známá; proto se nepřátelům hodila jako vítaná záminka intriky proti němu (5).

Na kolenou. Modlitba vestoje byla běžná (1Pa 23:30; Neh 9:1). Modlitba vkleče vyjadřuje poníženost, vhodnou zejména za okolností mimořádné vážnosti (1Kr 8:54; Ezd 9:5; viz též Ž 95:6; Lk 22:41; Sk 7:60; Sk 9:40).

Třikrát denně. Viz Ž 55:18.

K Jeruzalému. Viz 1Kr 8:44, 1Kr 8:48; srv. Ž 5:8 a Ž 138:2.

Když se Daniel o tom dozvěděl. Daniel ani na okamžik nezaváhal a nedal se zvíkat ve své věrnosti Bohu, přestože věděl, že ho to může stát život (srv. pozn. 5:29).

6:13 Judský zajatec. Identifikace Daniela etnickým původem prozrazuje antisemitské předsudky úředníků. Všeobecná známost etnické identity ukazuje, že Daniel nezkompromitoval své dědictví ve prospěch prosperity v cizí zemi. To byla důležitá lecke pro původní čtenáře.

6:14 Znechucen. Darjavešovi okamžitě došlo, že se stal obětí manipulativní intriky svých úředníků, ale byl bezmocný s tím něco udělat, protože zákon médský a perský je nezrušitelný (viz pozn. 6:8).

6:16 Bůh. Darjaveš byl nucen proti své vůli vynést rozsudek, k němuž byl zmanipulován. Jedinou nadějí na Danielovu záchranu vidí v Bohu, jehož Daniel uctívá, o jehož všemohoucnosti neměl pochyb.

6:17 Pečeť. Mezi Asýřany, Babylóňany i Peršany byly běžné pečetní prsteny a válcové pečete pro použití s hlínou nebo voskem. Rozlomit králem označenou pečeť znamenalo porušení zákona.

¹⁹ Pak se Darjaveš vrátil do svého paláce. Odmítl však jakékoliv obveselení, bez večere si šel lehnout, ale celou noc oka nezamhouřil. ²⁰ Jakmile se začalo rozednívat, vstal a pospíchal k jámě se lvy. ²¹ Sotva k ní přišel, smutným hlasem volal: „Danieli, služebníku živého Boha, žiješ? Dokázal tě Bůh, kterého stále uctíváš, zachránit před lvy?“ ²² Daniel odpověděl: „Králi, přeji ti dlouhý život.“

²³ Můj Bůh poslal svého anděla a ten mne před lvy ochránil. Zavřel jim tlamy a nemohli na mě, protože Bůh věděl, že jsem bez viny. Ani proti tobě jsem se nedopustil ničeho zlého.“ ²⁴ Král se velmi zaradoval. Když na králův příkaz Daniela z jámy vytáhli, zjistili, že nemá sebemenší poranění, protože důvěřoval svému Bohu.

²⁵ Potom král nařídil, aby přivedli nejenom muže, kteří Daniela osočovali, ale i jejich rodiny a hodili je lvům. Sotva dopadli na dno, již se jich lvi zmocnili a rozdrtili jim všechny kosti.

²⁶ Král Darjaveš pak napsal všem lidem v zemi: „Ať se vám daří!

²⁷ Nařizují, aby se všichni v mém království chvěli před Danielovým Bohem a ctili ho. On je živý Bůh a trvá na věky. Jeho království nikdo nezničí a jeho panování nikdy neskončí.

²⁸ On vysvobozuje a zachraňuje, činí divy a znamení jak na nebi tak na zemi. On vysvobodil Daniela ze spárů lvů.“ ²⁹ Po této události se během Darjavešovy vlády dařilo Danielovi dobře. Podobně tomu bylo i za panování perského krále Kýra.

Danielův sen o čtyřech šelmách

7 V prvním roce vlády babylónského krále Belšasara měl Daniel sen, když odpočíval na svém lůžku. Hlavou mu prošlo vidění, které hned vylíčil těmito slovy: ² „V noci jsem viděl, jak po celé zemi foukal čtverý vítr a rozbouřil moře. ³ Z moře vystoupily čtyři dravé šelmy. Každá byla jiná.“

⁴ První vypadala jako lev a měla orlí křídla. Najednou jí však byla ta křídla vytržena, šelma byla zvednuta ze země a postavena na nohy jako člověk. Dostala lidské srdce.

6:19 Nespál, postil se. Darjaveš byl na vrcholu zoufalství. Mohl v tom sehrát roli respekt vůči Danielovu Bohu, nejen obava, že přijde o neschopnějšího úředníka (2).

6:22 Anděla. Dost možná „anděl Hospodinův“ (viz pozn. 3:28).

6:23 Vytáhli. Vytažením z jámy Darjaveš neporušil zákon; ten byl naplněn o den dříve, když tam Daniela uvrhli.

6:24 Nařídil. Historik Josephus Flavius líčí tuto epizodu o jeden detail podrobněji. Podle něho úředníci, když viděli, že jim nevyšel cíl sprovodit Daniela ze světa, protestovali stížností, že lvy musel někdo předem nakrmit. Král dal tedy lvy před jejich zraky nakrmit masem a teprve pak je tam rozkázal naházet. Pro didaktický záměr autora knihy Daniel nebyla tato okolnost důležitá a nestála mu za zmínku; podstatné pro něho bylo zachycení principu, že proti Bohu Izraele (jehož v této generaci reprezentuje Daniel) nelze bojovat. Srv. Př 26:27; Ex 14:25–28; Ezd 6:6–12; Est 7:9 apod.

6:26 Nařizují. Darjaveš dekret neimplikuje automaticky, že Darjaveš konvertoval od svého pohanského polyteismu k víře v Daniela Boha, o nic více, než Kýrova proklamace, že Bůh mu dal pokyn poslat Židy domů (Ezd 1:3–4, Iz 44:28, Iz 45:4). Daniela věrnost navzdory ohrožení života přinesla Bohu slávu po celém Darjavešově království, tedy po celém známém světě.

6:28 Za panování. Lze též číst jako *Dareia, to jest za králování Kýra* Verši je možno rozumět dvěma způsoby: (1) Daniel prosperoval pod vládou Gubaru (viz pozn. 1) stejně jako pod vládou Kýra; anebo (2) Daniel prosperoval pod vládou Darjaveše, čili pod vládou Kýra. Ve druhém případě jsou Darjaveš Médský a Kýros Perský dvě jména jednoho a téhož panovníka (viz pozn. 1).

Dobře. Opakovaný výskyt jednoho z hlavních témat první poloviny knihy (srv. pozn. 1:1–6:28 a 3:30).

7:1–28 Vize čtyř šelem. Danielův sen o čtyřech šelmách zachycuje historii střídání cizích království, které Izrael utiskovaly, až do doby, kdy jejich pozemská vláda byla dána „svatým lidem, kteří slouží Nejvyššímu“

7:1–12:13 Danielovy vize. V těchto kapitolách Daniel opouští historické vyprávění a zaznamenává své vize. Tyto vize navazují na předchozích šest kapitol dvěma hlavními tématy: 1) Hospodin, Bůh Izraele, je svrchovaný Pán nade všemi národy a 2) Daniel, nekompromisní Boží prorok, je spolehlivě důvěryhodný. Tyto kapitoly připravují exulanty na dlouhé čekání na plné znovuoživení Izraele, jakož i na zkoušky a utrpení pod nadvládou cizích mocností. Jsou také Božímu lidu povzbuzením, aby se nevzdával naděje, že Boží království jednou přijde učinit všemu trápení konec. Daniel se dotýká čtyř hlavních témat: 1) čtyři šelmy (7:1–28), 2) beran a kozel (8:1–27), 3) „sedmdesát týdnů“ (9:1–27) a 4) budoucnost Božího lidu (10:1–12:13).

7:3 Moře. Není zřejmé, zda je míněno nějaké konkrétní moře (snad Středozemní?). Nicméně lze mít za to, že moře symbolizuje chaotický neklid, charakteristický pro hříšné národy, okupující Izrael. Viz interpretaci ve 17 a v Iz 17:12–13 a Iz 57:20.

Čtyři dravé šelmy. Čtyři šelmy reprezentují čtyři království (17 a 23). Spojitost s Nebúkadnesarovou vizí sochy v kapitole 2 je zřejmá. Pro jejich identifikaci viz náčrt *Danielovy vize* na str. 6.

7:4 Lev ... orlí křídla. Lev s orlími křídly symbolizuje Babylón (srv. Jr 50:44, Ez 17:3). Okřídlení lvi byli běžné babylónské artefakty, často umístované u vchodů významných veřejných budov.

Vytržena ... lidské srdce. Snad odkaz na Nebúkadnesarovu proměnu a navrácení do lidské společnosti po sedmiletém ponížení nepřítelů (4:31–34).

⁵Druhá šelma se podobala medvědu. Ten medvěd stál na zadních. V tlamě držel tři žebra. Jakýsi hlas mu řekl: ‚Běž a pořádně se nažer masa.‘

⁶Potom jsem viděl šelmu podobnou levhartovi. Na hřbetě měla čtyři ptačí křídla a měla také čtyři hlavy. Byla jí dána velká moc.

⁷Pak mě čekalo největší překvapení. Uviděl jsem čtvrtou šelmu. Naháněla hrůzu a měla obrovskou sílu. Svými velikými železnými zuby žrala a drtila, co se dalo, a zbytek rozdupávala svými nohama. Byla úplně jiná než předchozí šelmy a měla deset rohů. ⁸Když jsem si tyto její rohy prohlížel, začal mezi nimi náhle vyrůstat roh další. Zpočátku byl docela malý, ale posléze tři z těch deseti vyvrátil. Ten malý roh měl lidské oči a ústa. Mluvil troufale.

⁹Jak jsem se tak díval, spatřil jsem soudní přelíčení.
Na soudcovskou stolicí usedl Věčný.
Měl na sobě sněhobílý oděv
a jeho vlasy byly jako čistá vlna.
Jeho trůn stál na ohnivých kolech,
šlehaly z něj plameny
¹⁰a vytékala z něj žhavá řeka.
Sloužilo mu mnoho tisíc andělů
a miliony dalších
se účastnily jednání jako svědkové.
Byly otevřeny soudní spisy.
Přelíčení začalo.

¹¹Díval jsem se a slyšel jsem pyšné řeči, které vedl malý roh. (Čtvrtá) šelma byla kvůli nim zabita. Její tělo zničili a spalili ohněm. ¹²Zbylé šelmy ztratily už předtím vládu, avšak do určité doby jim byl ponechán život.

¹³V noci jsem viděl,
jak na nebeských oblacích
přicházel někdo jako Syn člověka.

7:5 Medvědu ... na zadních ... tři žebra. Médo-perské království je symbolizováno šelmou s nenasytnou žravostí. Vztyčená strana může reprezentovat nadřazenou pozici Persie. Tři žebra pravděpodobně znamenají vítězství Persie nad Lydií (546 př.Kr.), Babylónem (539 př.Kr.) a Egyptem (525 př.Kr.). Viz poznámku 8:3.

7:6 Levhartovi ... čtyři ptačí křídla ... čtyři hlavy. Řecko je symbolizováno levhartem, proslulým svou rychlostí. Alexandr Veliký (356–323 př.Kr.) dobyl Persii velmi rapidně. Střetl se s Peršany ve třech velkých bitvách: 1) bitvu u řeky Gránikos (334 př.Kr.) získal vstup do Malé Asie; 2) bitva u Issu (333 př.Kr.) mu umožnila okupovat Sýrii, Kenaán a Egypt; 3) v bitvě u Gaugamelé porazil perskou armádu definitivně a otevřel si cestu do Indie. Viz též 8:5–8. Krátce po jeho předčasné smrti (ve věku 32 let, zřejmě na malárii, kterou se nakazil v Egyptě) se říše, kterou vytvořil, rozpadla na čtyři části. Protože nezanechal dědice, kterému by připadla, rozebrali si ji jeho generálové: v Makedonii vládl Kassandros, v Thrákii a Malé Asii Lýsimachos, v Sýrii Seleukos a v Egyptě Ptolemaios, nikoli však v míru a pokoji, nýbrž v revnivosti a touze vládnout všemu jako Alexandr.

7:7 Čtvrtou šelmu. Historie nás učí, že toto neidentifikované zvíře je Řím — impérium, které postupně asimilovalo různé části rozděleného řeckého království. **deset rohů** znamenají deset římských králů (viz v. 24). Není zřejmé, zda následují po sobě nebo vládnou současně. Pro spekulativní domněnku, že mají znamenat druhou fázi čtvrtého království, „oživenou říši římskou“ posledních dnů, však jednoznačně přesvědčivý textový důkaz neexistuje.

7:8 Roh další. Deset rohů časově předchází „malému,“ který vyvrátí tři z nich. Je to další fáze čtvrtého království. Mnozí mají za to, že malý roh symbolizuje vzestup Antikrista 2Te 2:3–4. Pokud je tomu tak, pak je toto první zmínka o Antikristu v Písmu.

Oči a ústa. Metafora naznačuje, že roh reprezentuje spíše člověka než království.

7:9 Věčný. Jediný výskyt v Bibli je v této kapitole (srv. 13, 22). Podobný výraz se objevuje v ugaritských textech k označení velkého Boha *El*. Zde je použit jako označení pro Boha, který zasedl k soudu, a implikuje, že je věčný a panuje od pradávna.

Oděv ... vlasy. Ačkoliv se Bůh Danielovi zjevil v neskutečné slávě, přesto to bylo v podobě rozpoznatelné jako lidská.

Trůn ... kolech. Vyobrazení Božího trůnu koreluje s vizí proroka Ezechiele (Ez 1:15–28). Nebeský trůn je zobrazen s koly (podobně jako v památkách jiných národů z oné doby) — jako královský válečný vůz. Podobný motiv se skrývá za ohnivým sloupem, který vedl Izrael během Exodu (Ex 13:21–22).

7:10 Soudní spisy. Viz 12:1 (viz též Ex 32:32; Ž 149:9; Iz 4:3; Iz 65:6; Mal 3:16; Lk 10:20; Zj 5:1–5; Zj 6:12–16 a Zj 20:12).

7:11–12 Určitá lhůta je ponechána předchozím královstvím, jejichž obyvatelé i se svými zvyklostmi byli absorbováni následujícími říšemi. V kontrastu s tím je vyjádřen důraz na totální zkázu čtvrtého království. Srv. pozn. 3

7:13 Na nebeských oblacích. Jinde ve SZ je to jedině Hospodin, o němž je řečeno, že se objevuje na oblacích (Ž 104:3; Iz 19:1). Podobný Synu člověka pochází z nebes, sestupuje z Božího rozhodnutí; je totožný se skálou, vytrženou z hory, avšak nikoliv lidskou rukou (2:45; viz pozn. 14).

Syn člověka. Tento termín může znamenat jednoduše „člověk“. Hebrejský ekvivalent (*ben-adam* בן־אדם) tohoto aramejského výrazu (*šmajabar* שַׁמַיָּא בַר שַׁמַיָּא) je v Da 8:17 použit pro Daniela, stejně jako pro jeho současníka Ezechiele v Ez 2:1, 3 a 6. Daniel je jedním z prvních (ne-li vůbec první), kdo používá toto spojení. Pozdější židovská mezizákonní apokalyptická literatura navazuje na tuto pasáž a vykresluje „syna člověka“ jako nadpřirozenou bytost, přinášející nebeskou moc na Zem. Daniel viděl *podobného Synu člověka*, tedy někoho srovnatelného s člověkem, a přesto výrazně odlišného (14).

Slavnostně předstoupil před Věčného.

¹⁴ Byla mu předána vláda,
sláva a království,
takže ho ctili lidé všech národností,
ras a jazyků.

Jeho vláda potrvá věčně
a jeho království nikdy neskončí.“

¹⁵ Byl jsem zmaten. To, co jsem viděl, mě strašně vyděsilo.

¹⁶ Přistoupil jsem k jednomu ze stojících andělů a požádal jsem ho, aby mi to všechno vysvětlil. Vyložil mi to takto: ¹⁷ „Ty čtyři velké šelmy, to jsou čtyři říše, které budou vládnout na světě. ¹⁸ Nakonec však dostanou království svatí lidé, kteří slouží Nejvyššímu. Toto království potrvá navěky.

¹⁹ Chtěl jsem se dovědět něco bližšího o té čtvrté šelmě, která se tolik lišila od ostatních a byla hrůzostrašná. Měla železné zuby a bronzové drápy, žrala a drtila, co se dalo, a zbytek rozdupávala svýma nohama. ²⁰ Toužil jsem znát podrobnosti také o deseti rozích, které měla šelma na hlavě. Zvláště mě zajímal malý roh, který vyrostl mezi nimi a tři z nich vyvrátil. Měl oči a ústa, mluvil troufale a zdál se větší než ostatní. ²¹ Viděl jsem, že ten malý roh pronásledoval svaté věřící a měl úspěch.

²² Přišel však Věčný a předal soud svatým lidem, kteří slouží Nejvyššímu. Nastal okamžik, aby věřící dostali království.

²³ Anděl řekl: „Čtvrtá šelma je čtvrtá světová říše, která se bude lišit od všech pozemských království. Bude se rozprostírat po celé zemi, bude ji ničit a ovládat.

²⁴ Deset rohů znamená, že se ta říše rozpadne na deset království. Pak povstane další království, které bude úplně jiné a způsobí zánik tří z těch deseti. ²⁵ Toto království bude mluvit proti Nejvyššímu a bude pronásledovat svaté lidi, kteří slouží Nejvyššímu.

Změní dobu určenou k bohoslužbám a Boží zákon. Věřící budou pronásledováni po dobu tři a půl let. ²⁶ Zasedne však soudní tribunál. Malému rohu bude odňata moc a bude úplně zahuben a vyhlazen.

²⁷ Královská moc, vláda a důstojnost všech pozemských království budou předány svatým lidem, kteří slouží Nejvyššímu. Ti budou věčně kralovat, a všichni vládcové je uznají a podřídí se jejich rozhodnutí.“

²⁸ Zde je konec toho vidění. Vyděsilo mě to tak, že jsem zbledl. Všechno jsem si však dobře uložil do srdce.

Daniel spatří ve vidění kozla s beranem

8 Ve třetím roce panování krále Belšasara jsem měl jiné vidění. ² V té době jsem byl na na hradě Šúšanu v élamské provincii a stál jsem na břehu řeky Úlaje. ³ Ve vidění jsem spatřil na břehu řeky berana se

V evangeliích je výraz „Syn člověka“ používán ve vztahu ke Kristu (69 výskytů v synoptických evangeliích a 12 v Janově). Ježíš sám sebe nejčastěji označoval právě tímto titulem.

7:14 Byla mu předána vláda. Bůh mu svěřuje „místodržitelství“ nade všemi národy. Tím je naplněna role skály, vytržené z hory (2:44–45). **Lidé všech národností.** „Syn člověka“, kterého Daniel viděl, je veliký syn Davidův, Mesiáš. Izajáš také líčí jeho království jako nikdy nekončící (Iz 9:7). Ježíš toto mesiánské spojení potvrzuje narážkou na právě tuto pasáž. Z toho důvodu byl náboženskými vůdci své doby nařčen z rouhání (Mt 26:64–65; Mk 14:62–64). Kdo slouží jemu, slouží Bohu. **7:15 Vyděsilo.** Daniel byl zděšen tím, co viděl (28), přesto se dožaduje vysvětlení nesrozumitelných jevů (16, 19). Je to od něho projev odvahy: touhy znát pravdu navzdory tušení, že odhalená záhada bude ještě děsivější (21). Milovat pravdu, ať je jakákoliv; hledat ji, ať je kdekoliv, je známka vysokého stupně zralosti. Zavírat před ní oči jen proto, že je nepřijemná, je dětinské, nedospělé, a v důsledku vede k paralyzující neschopnosti se na těžké časy připravit.

7:18 Svatí lidé. Viz 21–22, 25 a 27. Nebudou to andělé, nýbrž věrní věřící, komu bude svěřeno království (srv. 1Kor 6:1–11; 2Tm 2:12; Zj 22:5).

Nejvyššímu. Mezi „Synem člověka“ coby Králem (13–14) a „svatými Nejvyššího“ coby těmi, kdo budou mít podíl na jeho království, je úzká spojitost (22, 27).

Navěky. Viz 6:26; 7:14 a jeho pozn..

7:21 Pronásledoval svaté věřící a měl úspěch. Než se Boží věrní ujmou věčné vlády nad světem (18, 27 Mt 5:5), budou vystaveni pro-

následování, které prověří jejich víru (Zj 13:7–10; Zj 14:12).

7:22 Věčný. Přestože malý roh (8) bude mít nějaký čas k rouhání (25) a pronásledování svatých (21), nakonec podlehe Božímu soudu (Za 14:1–4; Zj 19:2).

Království. Boží zásahy do historie směřují k tomu, co NZ nazývá „královstvím Božím“ (viz čl. **Království Boží Mt 4**).

7:25 Tři a půl let. Slovo pro „čas“ (*idan* 𐤀𐤍𐤁) je stejné jako v 4:13 a 4:20, kde může znamenat jeden rok (viz pozn. 4:13 a Zj 12:14). Nejjistější zřejmě bude považovat toto časové určení za dobu, kterou Boží intervence zkrátí ve prospěch svého lidu (Mt 24:22).

7:26 Soud. Nebeský soud (viz 10). Nebesa jsou stvořené místo, Boží soudní síň, nikoliv Boží „bydliště“ (1Kr 8:27).

7:27 Svatým lidem. Viz pozn. 18.

7:28 Vyděsilo. Myšlenky o Izraeli, který neprestal hřešit ani v zajetí a vykoledoval si tak sedminásobný trest pod vládou cizích království (srv. pozn. 9:11), Daniela deptaly (8:27), přestože věděl, že ultimátní závěr dějin vyústí ve vítěznou vládu Božích věrných (srv. pozn. 18).

Do srdce. Daniel zmiňuje tento detail, aby zdůraznil, že si nelibuje v takové představě apokalyptických vizí. Ani s autoritou nad pohany u Babylonského i Perského královského dvora nemohl být osočen ze zrady věrnosti Božímu lidu. O budoucích událostech hovořil zkroutěně a s lítostí. Nemnul si ruce nad ztrestanými nevěrnými ani nad zahynuvšími nepřáteli. Tímto postojem srdce je příkladem všem.

8:1–12:23 Daniel se v poledních 5 kapitolách vrací k hebrejštině. Text 2:4–7:28 je v Aramejštině (viz pozn. 2:4).

8:1 Ve třetím roce panování krále Belšasara. Viz pozn. 5:1. Není

dvěma rohy. Oba rohy byly velké, avšak jeden z nich začal před mýma očima ještě více růst, takže se stal výrazně větším. ⁴ A pak jsem viděl toho berana trkat. Útočil na sever – směrem k moři – a na jih, a nikdo před ním neobstál. Bylo marné chtít mu vzít, čeho se jednou zmocnil. Dělal si, co chtěl a velice zmohtněl.

⁵ Zatímco jsem uvažoval, co by to mohlo znamenat, náhle se od západu přiblížil kozel, a to tak rychle, že se ani země nedotýkal. Kozel, který měl mezi očima jeden mohutný roh, ⁶ zuřivě přisupěl k dvourohému beranu, ⁷ vztekle do něho vrazil a zlomil mu oba rohy. Beran nebyl schopen postavit se na odpor, a protože nebyl nikdo, kdo by beranovi pomohl, srazil ho na zem a rozdupal ho.

⁸ Kozel velice zmohtněl a vzrostl ve své moci. Ovšem když byl na vrcholu své síly, zlomil se jeho roh a na jeho místě vyrostly čtyři významné rohy – každý na jinou stranu. ⁹ Na jednom z nich vyrostl ještě jeden maličký roh. Ten najednou velmi zesílil a rozrostl se na východ, na jih, a dokonce až k nádherné zemi. ¹⁰ Bojoval proti Božím lidu a zmocnil se i některých jeho představitelů. ¹¹ Dokonce se postavil proti veliteli vojska, zrušil stálou kněžskou službu a rozvrátil jeho svatyni. ¹² Vojsko zlákal k odboji proti stálé službě. Výsledkem bylo, že potlačil pravdu a spravedlnost a cokoli činil, v tom měl úspěch.

¹³ Slyšel jsem rozhovor dvou svatých. Jeden z nich se zeptal: „Jak dlouho bude trvat, než bude znovu obnovena stálá služba? Jak dlouho bude svatyně pošlapávána a znečišťována a vojsko utlačováno?“

¹⁴ Ten druhý odpověděl: „Dva tisíce a tři sta dní musí uplynout, než svatyně dojde svého práva.“

jednoznačně jisté, zda Belšasarova spoluvláda s Nabonidem začala zároveň s Nabonidovým nástupem (556 př.Kr.) nebo o něco později. Ať tak či onak, události páté a osmé kapitoly je nutno chronologicky umístit mezi události kapitol 4 a 5.

Ukázalo se vidění. Daniel zakouší podobnou „cestovní“ vizi jako prorok Ezechiel (Ez 3:12–15).

8:2 Šúšanu. V Danielově době byl Šúšan hlavním městem území jménem Élam, asi 370km východně od Babylóna. Není zřejmé, zda tehdy byla tato země nezávislá nebo spojena s Babylonem či Médeou. Později se však stal diplomatickým a administrativním hlavním městem Perského impéria (srv. Est 1:2; Neh 1:1).

8:3 Dvěma rohy. Verš 20 identifikuje berana se dvěma rohy jako krále Médského a Perského království.

Věším. Symbolismus pomáhá objasnit Médo-Perská historie. Médové se stali mocnými a nezávislí na Asýrii po r. 631 př.Kr. Peršané začali jako nevýznamná část médského království, ale chopili se nadvlády, když si Kýros (559–530 př.Kr.) z Anšanu (v Élamu) podmanil Médeu. Tehdy připojil ke svým titulům i „Král Médů“. Proto oba rohy jsou vysoké, ale vyšší reprezentuje mocnější Persii, a vyrostl později, protože Persie se dostala k moci později než Médea.

8:4 Trkat ... na sever – směrem k moři – a na jih. Kýros nejprve dobyl Malou Asii, poté severní i jižní Mezopotámii. Panovníci, následující po něm, rozšířili Médo-Perskou vládu daleko na Východ.

Velice zmohtněl. Perské impérium se stalo rozlehlejším a mocnějším než kterákoliv předchozí říše v dějinách Blízkého Východu.

8:5 Sotva se země dotýkal. Obraz postihuje rychlost, s jakou Alexandr dobýval cílová území (viz pozn. 7:6). Mocnou Persii (viz pozn. 4) dokázal dobýt během pouhých tří let.

Kozel. Verš 21 identifikuje kozla jako Řecko a roh mezi očima jako jeho prvního krále. Symbolismus výstižně zachycuje rozmach Řeckého impéria pod vedením Alexandra Velikého (356–323 př.Kr.).

8:8 Velice zmohtněl. Alexandrovo impérium brzy překonalo perskou říši i rozlohou. V roce 327 př.Kr. pokrývalo území dnešního Afghánistánu a později sahalo až do údolí Indus.

Roh se zlomil. Když Alexandrova armáda odmítla pokračovat dále na východ, vrátil se do Babylóna, kde zemřel ve věku třiatřiceti let.

Na jeho místě vyrostly čtyři významné rohy – každý na jinou stranu. Verš 22 napovídá, že tyto rohy symbolizují čtyři království, na které se rozdělí Alexandrova říše. Historické záznamy dokládají, že po určité době vnitřních tahanic se čtyři Alexandrovi generálové podělili o bývalé řecké impérium. Viz pozn. 7:6.

8:9 Nepatrný roh. Verš 23 naznačuje, že roh symbolizuje zlého krále, který povstane z jednoho ze čtyř řeckých království po delším čase („koncem jejich kralování“). Ličení skutků tohoto krále (vv. 9–14, 23–25) identifikuje jako Antiocha IV. Epifana z dynastie Seleukovců, vládnoucího mezi 175 a 164 př.Kr. Nezaměnit s malým rohem ze 7:8, který povstane až za římského období, po řeckém.

K nádherné zemi. Dosl. k Nádherné (Slavné, Ctinné, Ozdobné)

— rozumí se (implicitně) Zemi Zaslíbené. Antiochos IV. Epifánés ve snaze helenizovat svá území zakázal židovské náboženství včetně chrámových obřadů, čtení Tóry, zachovávání Sabatu i obřizku; Židé byli dokonce nuceni účastnit se helénským modloslužeb. K aktivnímu odporu se rozhodli po hrdinském činu starého kněze Matatiáše, který neuposlechl rozkaz obětovat modle a namísto toho zabil královského úředníka i Žida, ochotného oběť vykonat. (To nám mj. připomíná, že pronásledování bezbožnou vládou si lidé vykoledují ani ne tak tím, co by dělali, jako spíše tím, co udělat odmítnou.) Tím odstartoval vzpuru Makabejských, vyličenou v deuterokanonické knize 2 Makabejská a v jejím románovém zpracování Howarda Fasta *Moji stateční bratři*. Svátek Chanuka Židé dodnes slaví na památku vítězství tohoto povstání, jemuž se roku 164 př.Kr. skutečně podařilo osvobodit Jeruzalém ode všech helenizátorů a znovu posvětit chrám.

8:10 Zmocnil se. Symbolické zachycení krutého pronásledování Božího lidu za Antiocha IV. Epifana. Viz pozn. 8:9 a Úvod: Záměr a zvláštnosti. Srv. 11:21–35; 1Mak 1:10–64.

Některých jeho představitelů. Hvězdy symbolizují Boží lid; srv. 12:3; Jr 33:22; Gn 12:3; Gn 15:5 a/nebo nebeskou armádu andělů (Iz 14:13; viz též 2Mak 9:10). Antiochovy mince ho zobrazují s hvězdou nad hlavou. Útok na lid Boží znamená útok proti nebi.

8:11 Veliteli. Zde označení pro Boha, Pána zástupů (hebr. „armád“ (אֲרָמָה); srv. Iz 6:3). Ve verši 25 je formulace „kníže knížat“. Antiochos IV. si osvojil přídomek Epifánés („Bůh zjevený“) a považoval sám sebe za manifestaci Dia, hlavního boha řeckého panteonu.

Zrušil. Viz (vv. 12–13; 11:31 a pozn. 8:9.)

Svatyni. Antiochos IV. nejen vstoupil do Nejsvětější Svatyně jeruzalémského chrámu a vydrancoval z ní zlaté a stříbrné nádoby, ale dokonce na Hospodinově oltáři na chrámovém nádvoří vztýčil oltář Diův a obětoval na něm prase (viz pozn. 11:31).

8:12 Vojsko zlákal k odboji proti stálé službě. Boží lid je vydán v moc rohu, který začal jako malý (v. 9), tedy Antiocha IV. Zákaz chrámové bohoslužby lze od bezbožného vladaře očekávat.

Cokoli činil, v tom měl úspěch. Úspěch rohu, který začal jako malý (v. 9, Antiocha IV.) obnášel i zničení kopií hebrejských Písem (1Mak 1:56–57).

8:14 2300 večerů a jiter. Fráze „večerů a jiter“ (erev boker בְּיָרֵךְ בֹּקֵר) se v celém SZ objevuje pouze zde a ve verši 26. Lze ji chápat jako odkaz na večerní a ranní oběti (srv. Ex 29:38–42); v takovém případě by to znamenalo dobu 1150 dní. Jiné pohledy považují frázi za prosté označení 2300 dní. Vzhledem k tomu, že počátek pronásledování Antiochem IV. lze spojit s jakýmkoliv počtem incidentů již od 171 př.Kr., je těžké jednoznačně rozhodnout, ke kterému chápání fráze se přiklonit. Číslo 23 může symbolizovat pevně stanovené období, podobně jak je tomu v mimobiblické apokalyptické literatuře. **Pak bude svatyně očištěna.** Chrám byl vyčištěn a znovu zasvěcen pod vedením Judy Makabejského 25. prosince 165 př.Kr. (viz pozn. 11:34; srv. Za 9:13–17).

¹⁵ A vtom se stalo, že během toho vidění, kterému jsem se snažil porozumět, se přede mnou někdo postavil. Vypadal jako člověk. ¹⁶ A slyšel jsem lidský hlas, který se zvučně nesl nad řekou Ulajem: „Gabrieli, vysvětli tomuto muži, co znamená to vidění!“

¹⁷ Postava, kterou jsem viděl, se přiblížila až ke mně a to mne naplnilo strašnou hrůzou, takže jsem padl na zem. „Danieli, dávej dobrý pozor!“ řekl mi. „To vidění se týká času konce.“ ¹⁸ Když se mnou mluvil, ležel jsem jako omráčený s obličejem na zemi. A tak se mne dotkl, postavil mne na nohy ¹⁹ a řekl: „Chci ti oznámit, co se stane na konci doby, kdy se lidé rozběsní. Vidění se týká času konce. ²⁰ Dvourohý beran, kterého jsi viděl, je médskoperský král. ²¹ Chlupatý kozel představuje krále řecké, a velký roh mezi jeho očima je první král. ²² Čtyři rohy, které vyrostly na jeho místě, když byl zlomen, znamenají, že z jednoho národa povstanou čtyři království. Ty už nebudou mít takovou moc, jakou měl ten první. ²³ Na konci jejich vlády, když násilníci naplní míru zla, povstane drzý a intrikánský král. ²⁴ Získá velkou moc, ne však svojí zásluhou. Způsobí nepředstavitelnou zkázu a vše se mu bude dařit. Porazí i ty, kteří se mu s odvahou postaví na odpor a zpusťší svatý národ. ²⁵ Promyšlenými úskoky a lstí si získá prosperitu, což ho povede k nadutosti. Neočekávaně mnohé zničí, a dokonce se postaví i nejvyššímu Veliteli. A přece nakonec bude zničen, nikoli však lidskými prostředky.

²⁶ Vidění o dvou tisících třech stech dnech, jak ti bylo ukázáno, je pravdivé. Ty je však zapečet, protože se týká vzdálené budoucnosti.“

²⁷ Já, Daniel, jsem byl velice vyčerpaný a na dlouhou dobu jsem se rozнемohl. Pak jsem ale vstal a ujal se svých povinností, které jsem z králova pověření musel konat.

Daniel se modlí za svůj lid

9 Nad babylónským královstvím byl ustanoven médský král Darjaveš, syn Achašvéroše. ² Já, Daniel, jsem v prvním roce jeho panování studoval knihu proroka Jeremjáše a pochopil jsem, že podle Hospodinova výroku bude Jeruzalém sedmdesát let v troskách a pod babylónskou nadvládou.

^{3–4} A tak jsem se modlil k Bohu. Oblékl jsem si režný oděv, postil se, prosil jsem ho o slitování a vyznával Hospodinu, svému Bohu:

„Pane Bože, veliký a mocný.

Ty plníš svou smlouvu a jsi milosrdný k těm,
kteří tě milují a žijí podle tvých přikázání.

8:16 Gabrieli. Tento anděl je v Písmu zmíněn jménem čtyřikrát (9:21; Lk 1:11, 19, 26). Jméno znamená „Bůh je moje síla“.

8:17 Danieli. Viz pozn. 7:13. „Silný Boží“ (viz pozn. 16) promlouvá k vznešenému smrtelníkovi.

Času konce. Viz též v. 19. Vazba nemusí nutně znamenat úplný závěr historie; Ve verších 11:27 a 11:35 je podobné spojení umístěno v kontextu, který pravděpodobně odkazuje ke konci pronásledování pod Antiochem IV.

8:19 Rozběsní. „Čas hněvu“ může znamenat období Božího hněvu, namířeného proti Izraeli, vykonaného nadvládou Babylóňanů, Peršanů a Řeků.

8:20 Beran. Viz pozn. 3 a 4.

8:21 Kozel ... roh. Viz pozn. 5 a 8.

8:22 Čtyři. Viz pozn. 8.

8:23–25 Viz pozn. 9–14. Někteří vykladači spatřují v popisu rohu v této kapitole (v. 8) obraz Antikrista v podobě Antiocha IV. coby typu mocného oponenta Božího lidu v budoucnosti.

8:25 Bez přispění lidské ruky bude zničen. Antiochos IV. nebyl zavražděn ani nepadl v bitvě. Jeho smrt v roce 164 př.Kr. nastala jako důsledek nervové choroby. Záznamy jeho smrti jsou v 1Mak 6:1–16 a 2Mak 9:1–28.

Mnohé. Tj. věrné Židy.

Nejvyššímu Veliteli. Odkaz na Boha.

8:26 Ty je však zapečet. Pečeť byla používána k jednomu ze dvou účelů: (1) Buďte jako certifikát autentičnosti („Toto je opravdu královo nařízení!“) anebo (2) k zabezpečení důvěrného dokumentu. Tento druhý význam nejlépe odpovídá kontextu (srv. pozn. 6:17).

Protože se týká vzdálené budoucnosti. Dobyvačné tažení Alexandra Velikého (333–323 př.Kr.) začalo téměř dvě století po Danielových vizích (cca. 500 př.Kr.); Antiochos IV. vládl století a půl po Alexandrovi (171–164 př.Kr.).

9:1 Darjaveš. Viz pozn. 5:31 a 6:1. První rok Darjavešovy vlády byl

539 př. Kr.

Achašvéroše. Nezaměnit s králem z Est 1:1. Hebrejská odvozenina (אחשורוש) původního perského Xerxes (𐎧𐎺𐎠𐎫𐎷𐎡𐎴 „král všech mužů“ nebo „hrdina mezi králi“). Mohl to být královský titul, a ne vlastní jméno.

9:2 Jeremjáše. Viz Jr 25:11 a Jr 29:10. Sedmdesát let lze považovat buďto za zaokrouhlený věk jednoho lidského života, anebo za přesné časové určení. Někteří toto období datují od 586 př.Kr. (zničení jeruzalémského chrámu Nebúkadnesarem) do 515 př.Kr. kdy byl dokončena rekonstrukce chrámu Zerubábelem (srv. pozn. 26). Jiní považují za začátek 70 let první rok Danielova zajetí (604 př.Kr., srv. pozn. 1:1). Není pochyb, že Daniel byl obeznámen s Izajášovým proroctvím o propuštění Izraele z otroctví pohanským vladařem jménem Kýros (Iz 44:28; Iz 45:1–13). Viz čl. Kýros je můj pastýř Iz 44. Daniel považuje Kýrovo propuštění za rok naplnění Jeremjášova proroctví, podobně jako autor knih Paralipomenon (2Pa 36:22). V literatuře starého Blízkého Východu bylo 70 let standardní dobou trestu božstva nad neposlušným lidem. Tento čas mohl být prodloužen nebo zkrácen podle reakce lidí (viz Jr 18:7–10; viz též Úvod k prorockým knihám). Proto určitá flexibilita v aplikaci číselce 70 různými biblickými autory není překvapivá.

9:4–19 Danielova modlitba vyrůstá z chápání vztahu s Bohem jako smluvního (požehnání za poslušnost a prokletí za neposlušnost; viz zejména vv. 5, 7, 11–12; Lv 26:14–45; Dt 28:15–68; Dt 30:1–5). Podobnou modlitbu předkládá Boží lid v Neh 9:6–38. Modlitbu tvoří čtyři části: (1) uctívání (v. 4); (2) doznání hříchů (vv. 5–11a); (3) uznání Boží spravedlnosti a zaslouženosti trestu (vv. 11b–14) a (4) prosba o Boží slitování, opřená o Jeho jméno, království a vůli (vv. 15–19). Modlitba stojí na Božích zaslíbeních (v. 2), je pronesena zkroušeným duchem (v. 3) a ukazuje tak vzor náležitých prvků účinné modlitby.

9:3 Modlil. Daniel byl zděšen, protože věděl, že Izrael byl 70 let v zajetí za trest pro své hříchy, ale ani po 70 letech se od svých hříchů neodvrátil. Srv. pozn. 11.

- ⁵ Hřešili jsme, postavili jsme se proti tobě,
jednali jsme svévolně, vzbouřili jsme se
a nedbali jsme na tvá přikázání a zákony.
- ⁶ Neposlouchali jsme proroky,
které jsi k nám posílal
a kteří tvým jménem mluvili k našim králům,
knížatům a otcům a vůbec k celému národu.
- ⁷ Pane, ty jednáš spravedlivě,
ale my se musíme stydět,
protože každý z nás,
kdo žil v Judsku nebo v Jeruzalémě, jednal nevěrně.
Všichni Izraelci v zemích, do nichž jsi je rozptýlil,
se ti zpronevěřili.
- ⁸ Hospodine, musíme se stydět,
naši králové, knížata a otci, protože jsme všichni proti tobě hřešili.
- ⁹ Náš Pane a Bože, smiluj se nad námi
a odpusť nám, že jsme se proti tobě vzbouřili.
- ¹⁰ Neposlouchali jsme tě,
Hospodine, náš Bože.
Neřídili jsme se tvými zákony, které jsi nám dal
prostřednictvím svých služebníků proroků.
- ¹¹ Celý Izrael přestupoval tvůj zákon, odvrátil se od tebe
a odmítl ti naslouchat.
Na nás spočívá prokletí a zlořečenství.
Na nás se naplnilo,
co je psáno v zákoně tvého služebníka Mojžíše,
protože jsme proti tobě hřešili.
- ¹² Splnil jsi, co jsi řekl.
Udělal jsi to, před čím jsi nás a naše vládce tolik varoval.
Upozorňoval jsi nás,
že nás potká hrozné neštěstí,
když nebudeme dbát na tvé slovo.
A to se stalo.
Jeruzalém je v troskách.
- ¹³ Přišlo na nás všechno to zlé,
o němž se píše v Mojžíšově zákoně.
My jsme tě však, Hospodine,
neprosili o slitování.
Neodvrátili jsme se od svých hříchů,
nejednali jsme moudře a nežili jsme podle tvé pravdy.
- ¹⁴ Proto jsi dodržel své slovo
a dopustil jsi, aby nás potkalo neštěstí.
Hospodine, náš Bože,
ty jsi v tom všem jednal vždy spravedlivě.
My jsme tě neposlouchali.
- ¹⁵ Nyní, Pane Bože, který jsi mocně vyvedl

9:11 Mojžíše. Danielovi bylo jasné, že když si Izrael nezal ponaučení ze sedmdesátiletého otroctví, čeká ho sedminásobný trest, jak píše Mojžíš (Lv 26:18, 21, 24, 28). Národ bude sloužit cizincům 490 dalších

let. Historie nás učí, že tato lhůta byla Boží milostí o něco zkrácena (srv. Jr 18:8).

- svůj lid z egyptského otroctví
a tím se proslavil,
vznávám, že jsme hřešili
a jednali jsme podle svého.
¹⁶ Pane, necht' se od Jeruzaléma odvrátí
tvůj hněv a tvé rozhořčení.
Je to přece tvé město.
Máš tam svou svatyni.
Já vím, že pro naše hříchy a pro přestoupení našich otců
je Jeruzalém a tvůj lid všemi tupen.
¹⁷ Nyní tedy, náš Bože, vyslyš modlitbu
a úpěnlivé prosby svého služebníka
a rozpomeň se na svůj zpusťovaný chrám.
Udělej to kvůli sobě, Pane.

- ¹⁸ Můj Bože, slyš a podívej se,
v jakém jsme neštěstí
a co potkalo město,
které nese tvé jméno.
Nevoláme k tobě, abychom ti předložili
své spravedlivé skutky.
Dovoláváme se pouze
tvého slitování.

- ¹⁹ Pane, slyš a odpusť!
Pohled' a jednej! Neváhej!
Ať všichni poznají,
že jsi Bůh a že vládneš!
Vždyť tvé město i tvůj lid patří tobě
a nesou tvé jméno.“

²⁰ A zatím co jsem se modlil, vznával svůj hřích a hříchy izraelského lidu a prosil jsem Hospodina, svého Boha, aby se nad námi a nad chrámem smiloval, ²¹ tedy ještě během tohoto rozhovoru s Bohem na modlitbě ke mně náhle přiletěl Gabriel. Byl to anděl, s nímž jsem se setkal v předchozím vidění. Byla právě doba, kdy se v chrámu přinášely večerní oběti. ²² Mluvil se mnou a řekl mi: „Danieli, přišel jsem, abych ti vysvětlil, čemu nerozumíš. ²³ Když jsi začal prosit Boha o slitování, byl jsem k tobě poslán, protože jsi Bohu velmi milý. Dávej pozor, když ti budu vysvětlovat, co jsi viděl.

- ²⁴ Sedmdesát týdnů (z údobí dvou tisíc tří set dnů)
je odkrojeno pro tvůj lid
a tvé svaté město,
aby byla dokončena vzpoura vůči Bohu
a aby bylo skoncováno s hříchem.
V té době Bůh usmíří vinu
a prokáže svou věčnou spravedlnost,
vidění a proroctví bude zapečetěno
a Nejsvětější se ujme své služby.

- ²⁵ Dobře se zamysli a snaž se to pochopit:
Od chvíle, kdy bude dán příkaz,
aby se izraelský lid vrátil z babylónského zajetí
a znovu vybudoval Jeruzalém,
až do vystoupení Mesiáše uplyne nejprve sedm
a potom šedesát dva týdnů.

9:21 Gabriel. Viz pozn. 8:16.

9:25–27 „Sedmdesát týdnů“ let je rozděleno do tří menších celků

o délce: 49 let („téhodně sedm“, v. 25); 434 let („šedesáti a dvou“, v. 26) a 7 let („v téhodni posledním“, v. 27).

Vystavějí celé město a vykopou hradní příkop.

Bude to však těžká doba.

²⁶ Po šedesáti dvou týdnech
zabijí Mesiáše a nikdo se ho nezastane.

Lid toho Mesiáše, který vystoupí,
zapříčiní zánik svého města i chrámu.

Konec přijde jako potopa,
a boje na tom místě budou trvat
až do konce času.

O zpusošení je již rozhodnuto.

²⁷ Mesiáš s mnohými v posledním týdnu
upevní smlouvu
a v polovině tohoto sedmdesátého týdne způsobí,
že všechny oběti ztratí smysl.

Přijde rychle pustošitel
se svými ohavnými modlami.

Avšak i jeho určitě stihne zkáza.

Daniel vidí nebeského posla

10 Ve třetím roce panování perského krále Kýra bylo Danielovi (nazývanému také Beltšasar) oznámeno ve vidění zvláštní poselství, které je pravdivé a týká se velkého válečného neštěstí. Měl jsem zájem, abych mu plně porozuměl, a tak mi bylo ve vidění dáno vysvětlení.

² V těch dnech jsem já, Daniel, byl celé tři týdny smutný. ³ Nejedl jsem ani nejchutnější chléb a do úst jsem nevzal ani maso ani víno. Také jsem se nepotíral žádnou mastí, dokud neuplynuly tři týdny.

⁴ Čtyřicátého dne prvního měsíce jsem stál na břehu velké řeky Tigridu. ⁵ Zvedl jsem zrak a spatřil jsem muže oblečeného do lněného roucha s pásem z nejčistšího zlata. ⁶ Jeho tělo bylo jako chryzolit, jeho tvář zářila jako blesk, oči měl jako plamenné pochodně, ramena a nohy se podobaly lesknoucí se mědi a jeho hlas zněl jako hukot velkého davu.

⁷ To vidění jsem měl jenom já. Muži, kteří byli se mnou, nic neviděli, ale padla na ně hrůza, takže se ve strachu ukryli. ⁸ Zůstal jsem sám a pozorně jsem hleděl na toto velké vidění. Všechna síla mne opustila, celý jsem zbledl a byl jsem bezmocný. ⁹ Náhle jsem uslyšel jeho hlas a jako omráčený jsem padl obličejem na zem.

¹⁰ Vtom se mne dotkla ruka a zvedla mne tak, že jsem klečel na kolenou a dlaněmi se opíral o zem. ¹¹ Pak mne oslovil: „Danieli, jsem k tobě poslán, protože jsi velmi milý! Postav se a dávej dobrý pozor na všechno, co ti řeknu.“ Uposlechl jsem jeho výzvu, zvedl se ze země, ale celý jsem se třásl. ¹² Pak pokračoval: „Neboj se,

9:26 Mesiáš ... svatyni. Podle tohoto proroctví bude Mesiáš zabit před zničením jeruzalémského chrámu. Druhý chrám, který po návratu z babylónského zajetí obnovil Zerubábel (Ezd 5:2; Ezd 6:15; Za 1:12; Za 4:9) a který v roce 20 př. Kr. ještě rozšířil Herodes ve snaze zavděčit se Židům, byl srovnán se zemí Římany v roce 70 po Kr. a od té doby nebyl nikdy obnoven. Na jeho místě dnes stojí mešita; není žádá naděje, že by mohl být znovu zbudován, aby před jeho dalším zničením mohl být zabit Mesiáš. Příchod Mesiáše musíme hledat mezi 20 př.Kr. a 70 po Kr.

Lid. Narážka budto na řeckého Antiocha IV. Epifana jakožto předchůdce římského generála Tita (viz Úvod: Záměr a zvláštnosti.), anebo přímo na Tita a jeho armádu, která zničila Jeruzalém v roce 70 po Kr. **9:27 Smlouvu.** Nevyjádřený podmět „on“ je nejpravděpodobněji Mesiáš anebo „vůdce“ z verše 26. Názor, že je zde řeč dohodě mezi Antikristem a židovským národem, shromážděným v Zemi v době „velkého pronásledování“, je sice populární, leč méně pravděpodobný. **Všechny oběti ztratí smysl.** Pravděpodobně ukončení sz obětího systému Kristovou zástupnou obětí jednou provždy a pro všechny (viz Iz 53:10; Ř 12:1). Je však také možné, že se zde mluví o znesvěcení chrámu Antiochem IV. Epifanem nebo Titem (viz pozn. 26.) Někteří zastávají méně pravděpodobný pohled, že je řeč o Antikristově zákazu náboženských praktik obecně shromážděnému Izraeli po třech a půl letech (Zj 11:2; 12:6, 14) „velkého pronásledování“.

Ohavnými modlami. Patrně zkáza chrámu Antiochem IV. nebo Titem

(viz pozn. 26 a Úvod: Záměr a zvláštnosti). Podobné fráze se vyskytují v 8:13; 11:31 a 12:11 (viz poznámky k nim), stejně jako v 1Mak 1:54. Da 8:3 a 1Mak 1:54 odkazují k Antiochovi IV. Daniel používá stejný jazyk k popisu toho, kdo znesvětil chrám v blízkosti doby Mesiášovy. Ježíš na tuto ohavnost naráží v Mt 24:15 a Mk 13:14.

10:1–12:13 Vize budoucnosti Božího lidu. Zde prorok obrací pozornost k závěrečné, delší vizi, zaměřené na vládu Antiocha IV. Epifana (viz Úvod: Záměr a zvláštnosti) i na dobu po něm. Tento materiál se dělí na 4 hlavní části: (1) andělova zvěst Danielovi (10:1–11:1), (2) události od Daniela po Antiocha IV. Epifana (11:2–20), vláda Antiocha IV. Epifana (11:21–12:3) a závěrečné poselství k Danielovi (12:4–13).

10:1 Ve třetím roce panování perského krále Kýra. V roce 537 př. Kr. Viz pozn. 1:21; 5:30; 6:1 a 9:1. Tou dobou byli někteří Izraelité zpátky v Zemi, kde budovali chrám (Ezd 1:1–4; 3:8), avšak rekonstrukci budou nuceni brzy pozastavit (Ezd 4:24).

10:2 Smutný. Pravděpodobný důvod Danielova zármutku byl stav Jeruzaléma (Neh 1:4; Iz 61:3–4; 64:8–12; 66:10).

10:5 Muže oblečeného do lněného roucha. Verše 5 a 6 nabízejí detailní popis anděla, snad Gabriela (9:2) nebo toho, kdo ke Gabrielovi mluvil (8:16). Jeho zjev je podobný slávě Pána (Ez 1:26–28; Zj 1:12–16). Další zmínky o andělech jsou např. Sd 13:6; Ez 9:2–3; 10:2 nebo Lk 24:4.

10:7 Hrůza. Srv. Iz 6:5 a Lk 5:8.

Danieli! Od prvního dne, kdy jsi pochopil situaci a pokorně se začal modlit k Bohu, byla tvá slova vyslyšena a já přicházím s odpovědí na tvé prosby. ¹³ Ovšem zlý duch, který ovládá perského krále, jedenadvacet dní stál proti mně. Až mi nakonec přišel na pomoc Michael, nejpřednější v nebi, takže jsem se zlým duchem perského krále nic nemusel vyřizovat a mohl zůstat u králů Persie. ¹⁴ Nyní jsem tedy u tebe, abych ti vysvětlil, co v budoucnosti stihne tvůj lid, protože vidění se splní až za mnoho dní.

¹⁵ Zatím co mi toto všechno říkal, uklonil jsem se až k zemi a nemohl jsem ze sebe vydat ani slovo. ¹⁶ Ale ten, co vypadal jako člověk, se dotkl mých rtů a pomohl mi opět promluvit. Tak jsem mu řekl: „Prožívám úzkost nad celým tím viděním a již nemám sílu.“ ¹⁷ Můj pane, co ti já, jenom obyčejný služebník, na to všechno mám říci? Jsem bezmocný, a když mám promluvit, pozbývám dechu.“

¹⁸ Ten, který stál přede mnou na mne opět položil ruku a znovu mne povzbudil. ¹⁹ „Neboj se a uklidni se. Jsi velmi milý. Buď zmužilý, buď silný.“ A když mi to řekl, pocítil jsem, jak se mi vrátila síla, a tak jsem mu odpověděl: „Mluv, můj pane, protože jsi mne opravdu posílil.“

²⁰ Nato mi řekl: „Víš, proč jsem k tobě přišel? Povím ti to, ale pak se budu muset vrátit, abych bojoval se zlým duchem, který ovládá perského krále. Až přijde čas, kdy odejdu, přijde ten, který ovládá řeckého krále. ²¹ Nyní ti však oznámím, co je zapsáno v Knize pravdy. (Já nebudu mít po boku nikoho, kromě vašeho zastávce Michaela.

11 A hned v prvním roce médkého Darjaveše jsem přišel, abych ho podpořil a chránil).

Boží posel Danielovi odhaluje budoucnost

² A tak nyní sleduj, jaká je pravda: „V Persii povstanou ještě tři králové a po nich čtvrtý, mnohem bohatší než ostatní. A právě bohatství mu pomůže k dosažení velké moci, čímž v Řecku kdekoho popudí. ³ Potom se objeví schopný král, který vybuduje obrovskou a mocnou říši a bude dělat, co se mu zachce. ⁴ Až dosáhne největší moci, jeho království bude rozbito a rozděleno na čtyři části. Vláda již nepřipadne na někoho z jeho potomků a ten, kdo bude vládnout, nebude mít moc, jakou uplatňoval tento schopný král. Jeho království bude totiž vykořeněno a přejde do rukou jiných.

⁵ Na jihu povstane silný král, ovšem jeden z jeho velitelů získá větší moc než on a bude vládnout rozsáhlému království na severu. ⁶ Po nějaké době se však obě království sblíží. Dcera jižního krále si vezme krále severu, a tak uzavřou spojenectví. Tento krok však vyzní naprázdno, protože nejenom ji a její královský doprovod, ale i jejího manžela a dokonce i otce potká smrt.

10:12 Jsi pochopil ... a pokorně se začal modlit. Danielova moudrost nebyla náhodná; usiloval o ni celým srdcem (srv. Jr 29:16).

10:13 Zlý duch, který ovládá perského krále. Teritoriální démon, Satanův anděl, okupující Persii. V anglických Bibliích nese označení „Prince of Persia.“ Populární videohra a film téhož jména jsou typickou ukázkou pohanštění kultury, kdysi křesťanské; lze je považovat za oslavu tohoto prastarého démona. Srv. Jb 1:6–12; Ž 82; Iz 24:21; Lk 11:14–26. Nebeské zástupy bojují proti nepříteli za Boží lid i jinde v Písmu; viz např. Sd 5:20; 2Kr 6:15–18; Ž 103:20–21. Archanděl Michael je ve verši 12:1 označen jako „vznešený zastávce tvého lidu“. Jedenadvacet dní. Když se modlíme, uvádíme do pohybu souvislosti v neviditelném světě, o jakých většinou nemáme ani nejmenší tušení. Srv. Ef 6:12 a Zj 12:7–9.

Michael. Význam jména zní: „Kdo je jako Bůh?“ Tento archanděl je v Ju 9 a ve Zj 14:7 vyličen jako velitel nebeské armády andělů.

10:20 Se zlým duchem, který ovládá perského krále. Viz pozn. 13. Ten, který ovládá řeckého krále. Teritoriální démon nad Řeckem (srv. pozn. 13; viz Jn 14:30; Ef 6:12). Přestože Persie i Řecko budou Božím lidu vládnout (a často ho budou utiskovat, srv. pozn. 8:9), Daniel si díky svým vizím připomenul, že jejich moc omezí, ba usměrní Bůh, jehož záměry se nakonec vždy uskuteční.

10:21 V Knize pravdy. Metafora pro Boží vševědounost a všemohoucnost. Srv. Zj 20:12.

11:2–20 Od Daniela po Antiocha IV. Epifana. Zjevení, dané Danielovi v 11:2–20, se zabývá blízkovýchodními dějinami ode dnů Danielových až po dobu Antiocha IV. Epifana. Prorokova vize je neobyčejně detailní; líčí souvislosti mezi událostmi mnohem složitější, než jaké bývají běžně prorokům zjevovány. Tyto podrobnosti upoutávaly pozornost původních čtenářů a svědčily ve prospěch Danielovy důvěryhodnosti. **11:2** Tři králové. Kambýsés II. (Kýrův syn, 529–523 př.Kr.), Pseudo-Smerdis (vydával se za Kýrova syna Smerdisa, poté, co ho zavraždil jeho bratr Kambýsés) neboli Gaumáta (523–522 př.Kr.) a Darja-

veš I. (522–486 př.Kr.).

Čtvrtý. Xerxés I. (485–464 př.Kr.), totožný s Achašvérošem z Est 1:1. **Bohatství.** Viz Est 1:4.

V Řecku kdekoho popudí. Roku 480 př.Kr. vedl Xerxés proti Řecku sérii zprvu úspěšných výprav a námořních bitev. Později však byla část perského loďstva poražena v bitvě u Salamíny a roku 479 př.Kr. byla i perská pozemní armáda poražena v bitvě u Platají. Téhož roku v bitvě u mysu Mykalé byla zahnána na ústup perská královská flotila.

11:3 Schopný král. Alexandr Veliký (336–323 př.Kr.). Srv. pozn. 7:6; 8:5 a 8.

11:4 Na čtyři části. Viz pozn. 7:6 a 8:8.

11:5 Na jihu povstane silný král. Ptolemaios I. Sótér (323–285 př.Kr.).

Jeden z jeho velitelů získá větší moc než on. Seleukos I. Nikátor (311–280 př.Kr.) se oddělil od Ptolemaia, stal se králem Babylóna a ovládal území od Sýrie na západě po řeku Indus na východě.

11:6–20 Verše 6–20 obsahují detailní předpověď vztahů mezi králem Severu (Seleukovská říše) a králem Jihu (Ptolemaiovské království). Tato sekce může být rozdělena do tří částí: (1) události v souvislosti s Laodikou a Berenikou („vv.“ 6–9); (2) kariéra Antiocha III. (vv. 10–19) a (3) vláda Seleuka IV. (v. 20).

11:6 Dcera jižního krále. Berenika, dcera Ptolemaia II. Filadelfa (285–246 př.Kr.).

Uzavřou spojenectví. Ve druhé syrské válce (někdy po roce 260 př. Kr.), vedené seleukovským vládcem Antiochem II. Theem, utrpěl Ptolemaios II. Filadelfos ztrátu egyptských držav na maloasijském pobřeží a nakonec souhlasil s mírem. Ten byl zpečetěn, když se Antiochos II. Theos kolem r. 250 př.Kr. oženil s jeho dcerou Berenikou.

Nejenom ji ... ale i jejího manžela a dokonce i otce potká smrt. Bývalá manželka Antiocha II. Laodika iniciovala spiknutí, jež vyústilo vraždou otravou Bereniky, Antiocha II. i jejich syna v kojeneckém věku.

⁷V té době se na otcovo místo postaví jeden z její rodiny. Se svým vojskem zaútočí na pevnosti severního království a dobude je. ⁸Zmocní se i jejich bůžků, jejich kovových soch, drahých stříbrných a zlatých nádob a všechno to odveze do Egypta a po řadu let severního krále nechá na pokoji. ⁹Ten se sice pokusí postavit proti Egyptu, ale vážně ho neohrozí.

¹⁰Synové tohoto severního krále však vybudují armádu a jako nezadržitelná povodeň přitáhnou k pevnosti jižního krále. ¹¹Toho to rozzuří, vytáhne proti nim a zmocní se velkého počtu vojáků. ¹²I když jich desetitisíce pobije a mnoho dalších odvede do zajetí, přece nezvítězí. ¹³Seveřané sestaví ještě větší armádu než předtím a po několika letech přitáhnou znovu, tentokrát s početným a dobře vyzbrojeným vojskem. ¹⁴V té době se mnozí postaví proti jižnímu králi a dokonce i násilníci ve tvém vlastním národě se vzbouří, aby naplnili toto vidění, ale padnou.

¹⁵Pak přitáhne severní král, zbuduje náspy a opevněné město dobude. I nejlepší obránci budou bezmocní. ¹⁶Bude si dělat, co se mu zlíbí a nic před ním neobstojí. Usadí se i v Krásné zemi a zpusťoší ji. ¹⁷Rozhodne se, že ovládne celé jižní království. Proto s jeho králem uzavře smlouvu a dá mu za ženu svoji dceru. Učiní to jenom proto, aby je zničil. To všechno bude ovšem marné, protože ona se postaví proti němu.

¹⁸Potom obrátí svou pozornost na země ležící při moři a mnohé z nich obsadí. Jeho dotěrnosti však učiní přítrž jeden velitel. Zastaví ho a potupně pokoří. ¹⁹Král se tedy zaměří na pevnosti své vlastní země, ale v nevýznamné potyčce ztratí život a tak zmizí lidem z očí.

²⁰Po něm nastoupí král, který na sebe upozorní tím, že vyšle výběřčího daní do Jeruzaléma. Ovšem i ten po několika letech sejde nedůstojnou smrtí.

²¹Po něm přijde opovrženihodná osoba. Nikdo nebude předpokládat, že se stane králem. Přijde a bez velkých překážek se úskočně ujme severního království. ²²Odstraní všechny své nepřátele, dokonce i představitel Boží smlouvy. ²³I s těmi, kteří se k němu přidají, bude jednat proradně. Úspěch získá s hrstkou lidí. ²⁴Bez problému přitáhne do bohatých oblastí a učiní to, co neučinil žádný z jeho předchůdců: zmocní se majetku a rozdělí ho svým lidem. Úkladně bude dobývat pevnosti, ale jen do určité doby.

²⁵Ve své rozpínavosti se obrátí proti jižnímu králi. Proti jeho velké a zdatné armádě vytáhne s ještě větším vojskem. Zosnuje spiknutí, ale nezvítězí.

²⁶Jeho nejbližší, kteří s ním sedají u stolu a pojídají vybraná jídla, mu připraví pád. Jeho armáda bude rozmetena a v boji jich mnoho padne. ²⁷I nadále budou oba králové jednat lživě. Posadí se sice k jednomu stolu, ale navzájem si budou lhát a osnovat zradu jeden proti druhému. Jejich záměry se však neuskuteční, protože ještě nenastal stanovený čas.

11:7 Se ... postaví jeden z její rodiny. Ptolemaios III. Euergetés (246–221 př.Kr.), bratr zavražděné Bereniky (viz [pozn. 6](#)). Coby faraon (třetí z dynastie Ptolemaiovců) podpořil pořízení překladu hebrejského SZ do řečtiny, známého jako Septuaginta (LXX).

Zaútočí na pevnosti severního království. Ptolemaios III. napadl seleukovskou říši, obsadil Antiochii a nakonec dosáhl Babylónu. Dal popravít Laodikou (viz [pozn. 6](#)) a vrátil se do Egypta se značnou kořistí (srv. [v. 8](#)).

11:9 Ten se sice pokusí postavit proti Egyptu, ale vážně ho neohrozí. Narážka na neúspěšné tažení Seleuka II. Kallinika (246–226 př.Kr.), syna Laodiky (viz [pozn. 6](#)), proti ptolemaiovskému Egyptu.

11:10 Synové. Seleukos III. Keranus (226–223 př.Kr.) a Antiochos III. Megás (223–187 př.Kr.).

Vybudují armádu. Antiochos III. válčil s Ptolemaiovcí od 222–187 př.Kr. a na čas získal nadvládu nad Kenaanem a západní Sýrií.

Pevnost. Patrně Rafia, ptolemaiská pevnost v jižním Kenaanu (na jihu dnešního pásma Gazy). K hlavní bitvě zde došlo roku 217 př.Kr.

11:11 Jižní král. Ptolemaios IV. Filopatór (221–203 př.Kr.).

Proti nim. Antiochos III. Megás (223–187 př.Kr.; srv. [pozn. 10](#)). V bitvě u Rafie 217 př.Kr. utrpěl těžké ztráty (1400 mužů).

11:13 Sestaví ještě větší armádu než předtím. Antiochos III. v alianci s Filipem V. Makedonským vybudoval ještě větší armádu k invazi na Ptolemaiovská území. Ptolemaios IV. Filopatór zemřel za neobjasněných okolností a nahradil ho jeho čtyřletý syn Ptolemaios V. Epifánés (203–181; srv. [pozn. 17](#)).

11:15 Opevněné město dobude. Vítězství Antiocha III. nad egyptským generálem Scopasem v bitvě u Sidónu v r. 198 př.Kr. To znamenalo konec vlády Ptolemaiovců v oblastí, které se teprve později začalo říkat Palestina.

11:16 V Krásné zemi. Tj. v Zemi zaslíbené (viz [vv. 41, 45; 8:9](#)).

11:17 Dá mu za ženu svoji dceru. Kleopatra, dcera Antiocha III. (nezaměnit s nejslavnější nositelkou tohoto jména, o pět generací mladší Kleopatrou VII. Egyptskou), byla roku 194 př.Kr. v Rafii (srv. [pozn. 10 a 11](#)) provdána za tehdy šestnáctiletého krále Ptolemaia V.

Ona se postaví proti němu. Kleopatra se spojila s Egypťany proti svému otci. Ve snaze zmařit Antiochovy snahy o uchvácení pobřežních měst Malé Asie hledala pomoc u Římanů.

11:18 Jeho dotěrnosti však učiní přítrž jeden velitel. Římský generál Lucius Cornelius Scipio porazil Antiocha III. v několika bitvách a donutil ho postoupit Malou Asii římské nadvládě (Apamejský mír, 188 př.Kr.). V té době byl druhý syn Antiocha III., který bude později znám jako Antiochos IV. Epifánés, odvečen jako rukojmí do Říma.

11:20 Po něm nastoupí. Antiocha III. vystřídal na trůnu jeho starší syn Seleukos IV. Filopatór (187–175 př.Kr.).

Výběřčího. Heliodor (viz [2Mak 3:7–40](#)).

11:21–12:3 Vláda Antiocha IV. Epifana. Zde se Daniel soustředí na zachycení života Antiocha IV. Epifana, který pronásledoval Židy a zneškodnil chrám. Ukazuje jeho nástup k moci a charakter ([21–24](#)); kariéru ([25–31](#)); situaci Božího lidu pod jeho nadvládou ([32–35](#)); shrnutí jeho náboženského postoje ([36–39](#)); jeho ambice ([40–45](#)) a jeho porážku ([12:1–3](#)).

11:21 Opovrženihodná osoba. Neslavný Antiochos IV. Epifánés (175–164 př.Kr.), bratr Seleuka IV., nikoli však jeho legitimní nástupce, protože Seleukos IV. měl syna Demetria Sotéra, známého též jako Demetrios I. Viz [vv. 23–24 a pozn. 8:9–14](#).

11:22 I představitel Boží smlouvy. Snad odkaz na zavraždění velekněze Oniáše III. v Jeruzalémě podporovatel Antiocha IV. v roce 171 př.Kr. (srv. [2Mak 1:16–19](#)).

11:25 Jižnímu králi. Tento jižní král je Ptolemaios VI. Filométor (181–146 př.Kr.), syn Ptolemaia V. a Kleopatry (viz [pozn. 17](#)).

Nezvítězí. Antiochos IV. porazil Ptolemaia VI. v bitvě u Pelúsia (srv.

²⁸ Když se král severu bude s bohatou kořistí vracet do své země, rozhodne se, že se postaví proti svaté smlouvě. To také udělá.

²⁹ Po nějakém čase opět potáhne proti jižnímu králi. Tato výprava však nebude úspěšná. ³⁰ Na lodích přijedou Kitejci (Římané) a těžce ho rozčílí. Bude zuřit a opět se postaví proti svaté smlouvě. Učiní tak při návratu, a tehdy zahrne přízní ty, kteří svatou smlouvu opustili. ³¹ Uplatní svoji moc a znesvěť svatyni. Odstraní každodenní služby a nastolí uctívání ohybné modly. To bude spoušť! ³² Všechny, kteří se vždy ke smlouvě stavěli nezodpovědně, přivede svým lichocením k rouhání. Ti však, co se ke svému Bohu přiznávali, nezmění se ani v této době. Budou neochvějní.

³³ Ti, kdo jsou moudří, usměrní mnohé vyučováním. Budou však po nějakou dobu umírat mečem nebo ohněm, budou snášet zajetí nebo loupení majetku. ³⁴ Tímto utrpením musí projít a jen málo jim bude ulehčeno. Přesto i tehdy se k nim připojí mnoho neupřímných lidí. ³⁵ Někteří z těch moudrých klesnou, ale jen proto, aby byli zkušeni, třífbeni a očištěni pro dobu konce. Ta doba přijde v určený čas.

³⁶ Severní král bude činit, co se mu zlíbí. Bude se vypínat a vyvyšovat nad každého boha, a dokonce bude mluvit neslýchané věci proti nejvyššímu Bohu. Vše se mu bude dařit, dokud nebude dovršen hrozný hněv. Tak je to určeno a stane se to. ³⁷ Nebude pokračovat v uctívání bohů svých otců ani v uctívání Oblíbence žen, protože sám se nade všechno povýší. ³⁸ Bude ctít jen boha pevností, a to zlatem, stříbrem, drahokamy a cenostmi. ³⁹ Kult tohoto mocného boha, kterého neznali jeho otcové, uvede do nejnepřístupnějších pevností. Kdo ho uzná, toho zahrne velkými poctami. Takovému svěří vládu nad mnohými a přidělí mu půdu.

⁴⁰ V době konce proti němu vytáhne jižní král. On, král severu, však proti němu zaútočí s vzbou, jízdou a nesmírným loďstvem. Přitáhne do mnoha zemí, ovládne je, ale bude pokračovat ještě dál. ⁴¹ Nakonec přitáhne i do nádherné země. Tak mnohé země podlehnou. Ovšem Edom, Moáb a přední z Amónovců uniknou z jeho moci. ⁴² Podrobí si četné země; ani silný Egypt nevyvázne ⁴³ a bude muset vydat všechny své skryté poklady zlata, stříbra a cenných věcí. Dokonce z Lúbijců a Kúšijců učiní své válečné zajatce. ⁴⁴ Tehdy ho vyděsí zprávy z východu a ze severu. Rozlíti se a bude chtít mnohé zahladit.

⁴⁵ Svoji vládu rozprostře od moře k moři a svůj královský stan postaví na svaté nádherné hoře. Tehdy přijde jeho konec a nikdo mu nepomůže.

Proroctví o době konce

12 V době konce bude mít tvůj lid vznešeného zastánce – Michaela. Bude to totiž doba souzení, jakou tvůj lid ještě neprožil a obstojí jen ten, jehož jméno je zapsáno v knize. ² Pak mnoho z těch, kteří spí v prachu

11:28 Vracet do své země ... se postaví proti svaté smlouvě. Odvetou za jeruzalémské intriky proti svým podporovatelům vyplenil Antiochos IV. chrám po cestě z Egypta zpět do Antiochie v Sýrii (srv. 1Mak 1:20–28).

11:29 Opět potáhne proti jižnímu králi. Antiochos IV. napadl Egypt znovu v roce 168 př.Kr.

11:30 Na lodích přijedou Kitejci. Když po vpádu do Egypta Antiochos IV. obléhal Alexandrii, Římané, znepokojeni jeho postupem, k němu vyslali poselstvo v čele s Gaiem Popiliem, které mělo dojednat mír mezi ním a egyptským králem Ptolemaiem VI. (srv. pozn. 25). Antiochos po přečtení usnesení senátu požádal Popilia, aby mohl dokument probrat se svými společníky. Gaius Popilius Laenas však místo toho nakreslil svou holí kolem krále kruh a zakázal mu z něj vystoupit, dokud na usnesení senátu neodpoví. Antiocha jeho jednání natolik vyvedlo z míry, že nakonec souhlasil se všemi římskými požadavky a uzavřel s Ptolemaiem VI. mír, s vojskem ustoupil z Egypta zpět do Sýrie a dokonce vyklidil i Kypr, který nedlouho předtím na Egyptanech dobyl.

Opět se postaví proti svaté smlouvě. Antiochos byl rozhodnut zcela vymýtit židovské náboženství.

11:31 Odstraní každodenní služby. Znesvěcení chrámu v prosinci 168 př.Kr. Antiochem IV. (srv. 1Mak 1:54, 59; 2Mak 6:2); viz pozn. 8:11; 9:27; 12:11.

11:32 Ti však, co se ke svému Bohu přiznávali. Ti, kdo se Antiochovi IV. vzeprěli a zůstali Bohu věrni až k smrti (viz 1Mak 1:54, 59; 2Mak 6:2). Věrnost znamená obět (srv. gl. Lv 16:15; Kaz 1:9).

11:34 Málo jim bude ulehčeno. Snad odkaz na starého kněze Matatiáše a jeho pět synů (Jan, Šimon, Juda, Eleazar a Jonatan), kteří vedli partyzánskou válku proti Antiochovi IV. Matatiáš zemřel v roce 166 př.Kr. Jeho synové pokračovali v boji a prosluli jako „Makabejští“. Pod vedením Judy Makabejského dosáhli vítězství v roce 165 př.Kr., kdy chrám byl vyčištěn a denní oběti obnoveny (srv. 1Mak 4:36–39).

11:35 Pro dobu konce ... v určený čas. Viz pozn. 8:17.

11:36–12:3 Král bude zničen na hoře Sion, přímo v srdci Svaté země (vv. 44–45). Jeho porážka je vylíčena v souvislosti s absolutním koncem dějin. Protože však tato proroctví (dosud) nenalezla svá naplnění v historii, je těžké odhadnout, nakolik doslovná či metaforická interpretace je na místě; při výkladu je zapotřebí obezřetnosti. Určité detaily v 11:36–12:3 nelze sladit s dobou Antiocha IV. Z toho důvodu mnoho evangelikálů chápe tyto verše jako popis Antikrista, který bude pronásledovat Boží lid těsně před druhým Kristovým příchodem (srv. 12:1–3). Tato interpretace však předpokládá časový interval mezi událostmi, zachycenými verši 11:21–35 a 11:36–12:3 značně prodloužený, což text nikde nenaznačuje. Nelze vyloučit, že naplnění těchto proroctví bylo odvráceno, pozměněno či odloženo (srv. Úvod k prorokům).

11:36 Dokud nebude dovršen hrozný hněv. Podobně jako v 8:17 a 11:35, i dobu pronásledování má Bůh pod svou kontrolou.

11:40 V době konce. Viz pozn. 8:17.

11:41 Do nádherné země. Tj. do Kenaanu; Země zaslíbená (viz vv. 41, 45; 8:9 a pozn. 16).

11:45 Přijde jeho konec a nikdo mu nepomůže. Viz JI 3; Za 14:1–4; 2Te 2:8; Zj 16:13–16 a 19:11–21.

12:1 V době konce. Michael, andělský strážce Izraele, nedopustí pronásledování Božího lidu donekonečna. Ztrestá ty, kdo jeho lidem ubližují.

Vznešeného zastánce – Michaela. Viz pozn. 10:13.

Doba souzení. Viz Mt 24:21 a Mk 13:19, kde Ježíš navazuje na tato proroctví o Antiochovi IV. a používá je jako typ (viz čl. Typologie v Bibli Ř 5 na str. ??) římského obležení Jeruzaléma v r. 70 po Kr.

Obstojí. Vysvobození nemusí nutně znamenat záchranu před mučednictvím (srv. v. 2), ale vždy z moci Satanovy (srv. Mt 6:13 a 2Tm 4:18). Tyto verše ujišťují Boží lid o ochraně před Satanovým pokušením dopadnout od víry v době pronásledování.

země, vstanou z mrtvých. Jedni k věčnému životu, druzí k věčnému zavržení. ³ Tehdy ti, kteří jsou moudří, zazáří jako slunce na obloze a ti, kdo přivádějí mnohé ke spravedlnosti, se navždy zaskvějí jako hvězdy.

⁴ Danieli, zatím vše udržuj v tajnosti. Napiš to do knihy, a ta bude rozpečetěna v době konce. Tehdy lidé budou toužit po poznání a rozmnoží se vědění.

⁵ Nakonec jsem spatřil toto: Jiní dva muži stáli na obou březích řeky. Jeden na jednom břehu, druhý na břehu druhém. ⁶ Ten, který se nacházel na druhé straně, oslovil třetího, který se vznášel nad vodami řeky a byl oblečený do lněného oděvu: „Kdy se uskuteční tyto podivuhodné věci?“

⁷ Pak jsem slyšel odpověď toho třetího muže. Zvedl obě své ruce k nebi a přísáhl při věčně žijícím Bohu: „Tyto podivuhodné věci se uskuteční až po třech a půl časech, kdy skončí násilí na Božím lidu.“ ⁸ Odpověď jsem slyšel, ale nerozuměl jsem jí. Proto jsem řekl: „Pane, jak to vše skončí?“

⁹ Ten mi odpověděl: „Nedělej si starosti, Danieli. Poselství bude zapečetěno a nepochopené až do doby konce.“ ¹⁰ Tehdy mnozí projdou zkouškami, ve kterých budou pročištěni, zbaveni poskvrny a prověřeni ohněm. Ale jiní nepřestanou jednat svévolně. Žádný svévolník se totiž nepoučí; avšak prozíraví se poučí. ¹¹ Tisíc dvě stě devadesát dní uplyne od doby, kdy bude odstraněna každodenní obětní služba a vnucen modlářský kult pustošitele. ¹² Šťastný je ten, kdo očekává a kdo se dočká tisícího třístého třicátého pátého dne.

¹³ Danieli, ty vytrvej. Zemřeš a budeš odpočívat až do posledního dne. Pak vstaneš z mrtvých a přijmeš svůj úděl.

12:2 Vstanou z mrtvých. Předpověď tělesného vzkříšení svatých i ztracených před Božím posledním soudem (Mt 25:46; Jn 5:28–29).

12:4 Rozpečetěna. Pečeť byla chápána jako známka autentičnosti (viz pozn. 8:26).

12:7 Třech a půl časech. Viz pozn. 7:25.

12:8 Nerozuměl jsem. Andělova odpověď (v. 7) na Danielovi otázku (v. 6) mu připadala nesrozumitelná, a tak otázku preformuloval.

12:11–12 1290 ... 1335 dní. Ačkoliv anděl upřesnil svou odpověď (v. 7; viz pozn. 8), pro nás zůstává význam těchto časových údajů obestřen tajemstvím (srv. Dt 29:29).

Modlářský kult pustošitele. Viz pozn. 9:27. Zvrácenosti Antiocha IV. slouží jako předobraz (viz čl. Typologie v Bibli Ř 5 na str. ??) římského Tita v r. 70 po Kr.